



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/ Issue 7 (Nisan/ April 2022), s. 467-494.
Geliş Tarihi-Received: 07.02.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 25.03.2022
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1069508

Argo Atasözü ve Deyimlerin Türkçe Öğretiminde Kullanımı*

Use of Slang Proverbs and Idioms in Turkish Teaching

Selim EMİROĞLU**
Servet ÖZBAYRAK***
Zeynep SARIGÜL****

Öz

Özel bir anlaşma yolu olan argo, kültürün ve algının önemli bir yansımasıdır. Argoyu ayrı bir dil olarak değil, dilin söz varlığının parçalarından biri olarak görmek mümkündür. Argonun teklifsiz konuşma, kaba konuşma, halk dili, senli benli konuşma, avam lisanı, hakaret yollu konuşma, amiyane konuşma, sokak dili gibi farklı adlandırmaları olsa da samimi insanlar arasındaki konuşmanın yapısı, seyri başka olduğundan argo günlük yaşamımızda oldukça geniş bir yer kaplar. Eğitim öğretimde ise argoya yer verilmez. Ancak eğitimde uygun argo ifadelerin kullanılması; öğrencilerin, dilin kültür ve algısını fark etmelerini sağlayacaktır. Düzeylerine uygun ve kullanımı yaygın olan argo sözcükleri bilen öğrenciler, Türkçenin incelikleri ve zenginliklerine farklı bir pencereden bakma olanağına kavuşacaklardır. Bu anlamda argo bir yasak olarak görülmemelidir. Türk argosu, uygun örneklerle, öğrencilere öğretilmelidir. Atasözleri ile deyimler bu noktada öne çıkmaktadır. Çalışmada doküman incelemesi yöntemiyle Türkçede argo anlam taşıyan atasözü ve deyimler tespit edilmiş; bunların içinde öğretimi yapılacak olanlar, eğitim bilimlerinin çeşitli yöntem ve teknikleri ışığında birer etkinlik biçiminde sunulmuştur. Bu etkinlikler, Türkçenin hem ana dili hem de yabancı dil olarak öğretiminde kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, deyim, argo, Türkçenin eğitimi öğretimi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi.

Abstract

Slang, which is a special way of communication, is an important reflection of culture and perception. It is possible to consider slang as a part of vocabulary instead of a separate language. Whereas slang has different denominations such as informal speech, rude speech, colloquial speech, insulting speech, vulgar speech, and street language, since the structural dynamics of speech, flow of conversation have a different tone among people who are close to each other, slang occupies an important place in everyday life. (On the other hand,) Slang does not take place in education. However, using appropriate slang expressions in education

*Bu makale, 12-14 Kasım 2020 tarihlerinde İstanbul Aydın Üniversitesi TÖMER biriminin düzenlediği "II. Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu"nda sunulan bildiri temel alınarak oluşturulmuştur.

** Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul/Türkiye, e-posta: selimemiroglu@aydin.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4892-9575>.

*** Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul/Türkiye, e-posta: servetozbayrak@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4101-2764>.

**** Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, İstanbul/Türkiye, e-posta: zeynepsarigul@marun.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9216-3023>.

will allow students to recognize the culture and perception of the language. Students who know slang words that are commonly used and suitable for their level will have the opportunity to look at the intricacies and richness of Turkish from a different perspective. In this sense, slang should not be seen as a prohibition. Turkish slang should be taught to students via appropriate examples. Proverbs and idioms stand out at this point. In the study, slang proverbs and idioms were detected in Turkish through document analysis. Those of which to be taught were presented in the forms of activity in the light of various methods and techniques of educational sciences. These activities can be used in teaching Turkish both as a foreign language and as a mother tongue.

Keywords: Proverb, idiom, slang, Turkish education and teaching, teaching Turkish as a foreign language.

Giriş

Günlük hayatta sıkça karşılaşılan argo, toplumun birçok kesiminin kullandığı, içinde küfür, hakaret vb. olabilen, beslendiği ana dilin yapı ve kalıplarını kullanan dilin bir parçasıdır. “Argo, kapalı bir alandır ama zaman içinde ölçünlü dile sızmasıyla yaygınlık kazandığı olur” (Püsküllüoğlu, 2004, s. 11). Geniş sınırlara sahip olan argonun dinamik, yaratıcı, esnek ve sabitlenemez özelliği nedeniyle argo tanımları birbirini tutmaz. Aksan (1998), argoyu “Her ülkede, her dilde görülen, toplum içinde bir kesimin ya da öbeklerin farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu özel bir dil” (s. 89) şeklinde tanımlamaktadır. “Bazı dilbilimcilere göre argo zekâ ürünüdür. Argo tabii dilin arasından özenle seçilen kelimeleri anlam kaymasına uğratarak, bir iş, bir durum bildiren yeni, neşeli ve zevk ürünü yeni kelimelerin türetilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Argo, cahil kişiler tarafından değil, zeki bireyler tarafından tasarlanır” (Çiçek ve Yağbasan, 2019, s. 17). García (2017), argonun tanımlanması ve sınıflandırılmasının zor olmasından dolayı çok tartışmalı ve karmaşık bir alan olduğunu, bu nedenle de tanımlamanın zorlaştığını ifade etmiştir. Ayrıca birçok tanımlamanın da öznel olduğunu aktarmıştır (s. 6).

Cemil Meriç argo için, “Argo, yaralı bir vicdanın sesi, kanundan kaçanların dili, korkunun ördüğü duvar, günahlara peçe” der (Kumsar, 2021, s. 247). Türk Dil Kurumunun *Güncel Türkçe Sözlük*'ünde argonun birinci tanımı “Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken, çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim” şeklinde yer almıştır. Türk argosu ile ilgili ilk çalışmaları yapan isimlerden Devellioğlu (1990) da Aksan ile benzer bir argo tanımı yapmıştır.

Aktunç'a (1998) göre, “Argo genel anlamıyla toplumun dışlamaya çalıştığı toplulukların toplumu genel anlamıyla dilden dışlama savaşıdır.” (s. 20). Argoya kısaca mecazlı, gizli dil demek doğru olabilir. “Yapma bir dil olmakla beraber, masa başında değil, toplumsal yaşama alanlarında kültürleme sonucu oluşmuş bir dildir. Bu yönüyle doğal dillerden sayılır.” (Çifçi, 2006, s. 297). Argo kelime ve kelime gruplarına toplumun bakış açısı çevreye, kültüre, ağız yapılarına vb. özelliklere göre değişirken araştırmacıların bakış açısı da bu hususlar çerçevesinde şekillenmiştir. Tanımında olduğu gibi argo sözlüklerde de bir tutarlılık bulunmamaktadır. Örneğin, “anam babam” sözünü bir araştırmacı (Devellioğlu, 1980) argo olarak belirtirken bir diğeri (Aktunç, 1998) argo olarak çalışmasına yansıtılmamıştır.

Argoyu özel dil, kaba dil, gizli dil gibi tabirlerle sınırlandırmak; dilin dışında veya değer olarak dilin altında konumlandırmaktansa dilin söz varlığının parçalarından biri olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Çünkü ana dilin dil bilgisi özelliklerini kullanan bu alt dil, dilden bağımsız olarak müstakil olarak gelişen bir yapı değil; dilin tüm kollarından beslenen, temeline kültürü, düşünceyi ve toplumsal olayları alan bir parçasıdır. Dilin diğer yapılarından en büyük farkı da açıkça anlaşılmasının zor olmasıdır. “Argo sözcükler, anlaşılır olunca argo olmaktan da çıkar. Çünkü deşifre olmuştur. Ama

özel topluluklar kendi yeni argolarını üretmeyi de sürdürürler.” (Aktunç, 1998, s. 375). Bu durum günümüzde de devam etmektedir.

Argonun doğuşu ve gelişimi, belirli zümre ve grupların kendi içinde gizli bir anlaşma sistemi geliştirme ihtiyacıyla açıklanabilir. Ancak argonun genel halk kitlelerince de kullanıldığı görülür. Günümüzde artık argo, belirli gruplar tarafından değil, çocuklardan yetişkinlere kadar her kesim tarafından bilinir durumdadır. Eğitimli veya eğitimsiz birçok insanın başvurduğu; bölge, sınır gözetmeden ortak bir kullanım alanı oluşturan argo, dilin uzağında veya çevresinde değil, içinde varlığını sürdürmektedir.

Argonun sınırları yoktur. Her dilden kelime alabilir, ana dildeki kelimeleri bozabilir, başka dillerle ana dilden kelimeleri birleştirebilir ve bilinen anlamlara özel anlamlar yükleyebilir. Argo kelime ve kelime gruplarını kullanmak için belli bir zümreye dâhil olmak da gerekmez. Özellikle sosyal medyanın insanları yakınlaştıran, sınırları ortadan kaldıran özelliği sayesinde insanlar her an argo ifadelerle karşılaşabilmekte, yeni argo ifadeler türetebilmektedir. Bölgesel olarak kullanılan argo kelime ve kelime grupları, genele yayılma olanağına da ulaşmıştır.

Küfür ile argoyu birbirinden ayırmak gerektiği gibi, küfürlü argoyu da dilden ve dil eğitiminden ayırmak gerekir. “Toplumsal yaşama alanlarında kültürleme sonucu oluşmuş, mecazî iletişim ihtiyacından kaynaklanan bir dil olan argo ile hakaret ve bayağılık içeren küfür kavramlarının, çoğu zaman ülkemizde birbirine karıştırıldığı görülür” (Yıldız, 2010, s. 114). Argo ve küfrün aynı şeyler olmadığı bilinmelidir. “Argo, küfür değildir. Argo ve küfür kavramlarını birbirine karıştırmamak bakımından küfre kaba dil ya da bayağı dil demekte yarar vardır” (Şahin, 2016, s. 208-218). Küfürle aynı kapsama girmese de argonun kendi içinde müstehcen argo, küfürlü argo, kaba argo vb. biçiminde sınıflandırılması mümkündür. Argonun müstehcenlik kapsamında değerlendirilmesi noktasında Burke (1998) argonun genel olarak müstehcenlik kategorisine girmeyeceğini belirtmiştir.

Argonun beslendiği kelimeler zaman içerisinde farklı anlamlar kazanmış, bu da argonun değişmesine yol açmıştır. “Argo durmadan değişmektedir. Bazen yeni kelimeler, bazen de eskiler şeklini değiştirerek ortaya çıkar. Bu anlaşılmayan acayip dilin daima değişmesi, kılıktan kılığa girmesi argonun yaşayan bir dil olduğunu belirtir.” (Devellioğlu, 1980, s. 18). Zamanın ve algıların değişimi, pek çok şey gibi argoyu da etkilemiş ve çoğu zaman farklılaştırmıştır. Örneğin, “mevzu” kelimesi çok eski dönemlerden beri “konu” anlamıyla kullanılırken son zamanlarda argoda “kavga, tartışma, çatışma vb.” anlamlarda kullanılır olmuştur.

Güncel olaylardan, sosyal etkileşimlerden, çağın değiştirdiği algılardan etkilenen ve yenilenerek gelişen argo, bir toplumun yaşayış şekli ve kültürüne ait birçok bilgiyi de içinde barındırır. “Argo veya gizli diller, halk zekâsının mahsulü olan çok hoş benzetmelerin, soyutlamaların ve pek çok edebî sanatın zenginleştirdiği bir kültürel çeşnidir.” (Özkan, 2002, s. 39). Bir toplumun diline ve dolayısıyla kültürüne hâkim olmak isteyen birinin o dile ait bu zenginliği bilmemesi bir eksiklik oluşturur. Çünkü argo, o toplumun açıkça dile getirmek istemediği duygu ve düşünceleri, kelime türeterek veya kelimelerden yola çıkarak yansıtır. “Argo, insanın dili kullanarak ne denli yaratıcı olabileceğini gözler önüne serer. Bu anlamda argo, dilin en hareketli, en yaratıcı katmanlarından biridir denilebilir. Bu hareketliliğin ve yaratıcılığın kökleri argonun beslendiği kaynakların zenginliğinde ve söz konusu kaynaklardan faydalanma şeklinde saklıdır.” (Ayдын, 2016, s. 317). Bu kaynağın, yaratıcılığın geliştirilmesinde kullanılması mümkündür.

Argo sadece dil malzemesi değil; birçok disiplinin faydalandığı, kültür ve toplum algısını ortaya koyan önemli verilerdir. “Argo, içinde yaşadığı toplumun tam bir aynası olduğu ve devrin tarihine sınıksız bağlı bulunduğu için, sosyoloji ve tarih araştırmaları bakımından da önemlidir.” (Devellioğlu, 1980, s. 20). Türk argosu, Türk tarihini ve toplumunu yansıtmaya bakımından geniş bir perspektif sunar. “Bir topluluğun dünya ile ilişkisi ne kadar genişse oluşturacağı argo da o denli zengin olur. Büyük bir imparatorluk coğrafyasına dayalı olan Türk argosu da bu özelliğe sahiptir.” (Yüksekkaya, 2002, s. 15). Bu bakımdan tarihi ve kültürel araştırmalarda argodan faydalanılmalıdır.

Toplumun kendini rahat ifade ettiği bir anlaşma biçimi olan argonun eğitimde yer alması, eğitim öğretim programlarının geneline hâkim olan olumlu yaklaşımdan uzak bir anlayış olarak düşünülebilir. Oysa bilinen bir gerçektir ki, metinler hayatı yansıtmalıdır. Nasıl ki, hayatın içinde şiddet ve argo gibi unsurlar varsa kitaplarda da bu unsurlara uygun şekilde yer verilebilir. Önemli olan bunların sunulmuş biçimi, bir başka ifade ile olumlanmamasıdır. Keserek, kırarak, göstermeyerek hayatın gerçekleriyle başa çıkma stratejileri geliştirmek mümkün değildir. “Ayrıca kitaplar aracılığı ile oluşturulan steril dünya çocuk okurun bu dünyayı yadırgamasına, okuma ile arasına bir mesafe koymasına neden olabilir.” (Sevim ve Söylemez, 2018, s. 144). Daima hayatın iyi yönleri gösterilen çocukların, gerçek dünya karşısındaki farkındalıklarının yüksek olması beklenemez.

Türkçenin hem ana dili hem de yabancı dil olarak öğretiminde argodan faydalanılmalıdır. Aydın (2016), “Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin günlük dilde daha kolay iletişim kurmaları için Türkçenin argosu hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiği açıktır.” (s. 322) diyerek argonun Türkçenin yabancı dil olarak öğretimindeki önemine vurgu yapar. Bu bağlamda öğretilen argoların, kültürün ve dilin özünü oluşturan atasözü ve deyimlerden seçilmesi, birikim ve zenginliğin daha iyi kullanılmasını sağlayacaktır.

Kültürel kodları ve toplum algısını yansıtan atasözü ve deyimler, eğitimde oldukça önemli bir yere sahiptir. “Türk atasözleri, Türk dilini konuşan ve yazanların yaygın olarak kullandığı cümle yapılarını yansıtmaları ve Türk dilinin anlatım imkânlarını ortaya koymaları bakımından önemli birer inceleme alanıdır.” (Altun, 2004, s. 79). Atasözü ve deyimleri öğrenmek hem dilin zenginliklerini hem de kültürün dile vurmuş yansımalarını görmeyi sağlar.

Dilin inceliğini, sözün özünü, doğrudan veya dolaylı yoldan anlatılmak isteneni söylemek için atasözleri ve deyimlerde argo kullanılabilir. Argonun doğrudan söylenmesi ile atasözü ve deyimler içinde aktarılması aynı şey değildir. Argoyu tek başına, sadece sözlük anlamıyla öğrenmektense bir fikir veya deneyim belirten atasözleri ve deyimlerin içinde görüp anlamlandırmak öğrenci için daha yararlı olacaktır.

Bir toplumun uzun yıllar boyunca süren deneyim ve sahip olduğu bakış açısının açıkça okunabildiği atasözlerini Aktaş (2004), “Atasözleri, bir ulusun geniş halk kitlelerinin yüzyıllar boyunca yaşadığı deneyim, gözlem ve bunlardan doğan düşüncelere dayanan; genel kural ve düstur niteliği taşıyan veya bir doğruyu ortaya koyan; söyleyeni unutulduğu için halkın ortak malı olan (anonim); kısa, özlü ve kalıplaşmış; içinde yargı (hüküm) bulunan bir tümce değerindeki sözlerdir.” (s. 13) şeklinde açıklamaktadır. Aksoy (1981) ise “Kişilerin anlık duygu ve düşüncelerini içlerinden geldiği gibi saf ve doğal bir şekilde yansıttıkları en eski halk kültürü mahsulleri, atasözleri ve deyimlerdir.” (s. 47) diyerek söz konusu halk verimlerinin saflığı ve doğallığını belirtir. Bu söz cevherlerinin bazılarında argo ifadeler kullanılmış veya anlam bakımından argo bir hava oluşturulmuştur.

Argonun, atasözü ve deyimlerle olan kesişimi oldukça doğaldır. Argoda bitki, eşya ve hayvanlardan sıkça yararlanır. Bunların çarpıcı ve alaycı bir şekilde, benzetmelerle kullanımı, büyük oranda, argo bir anlam oluşturur. “Ağaç olmak” buna bir örnektir. Atasözü ve deyimlere yansıyan bu tür argo kullanımları, argo olarak değil de halk dili, kaba dil, teklifsiz dil vb. kullanımlarla değerlendirmek gerektiğini ifade eden araştırmacılar (Çotuksöken, 2009) da vardır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma nitel desende olup verilerin toplanmasında doküman incelemesi kullanılmıştır. Türkçenin önemli atasözü ve deyim sözlükleri taranarak ilgili verilere ulaşılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren, yazılı, görsel materyallerin analizini kapsar.” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187-188). Çalışmada incelenen dokümanlar; taramada esas alınan eserler ile çalışmanın tezini destekleyen yerli ve yabancı yayınlardır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı; eğitim öğretime uygun nitelikteki Türkçe argo atasözü ve deyimleri, eğitim bilimlerinin çeşitli yöntem ve tekniklerini kullanarak özgün etkinliklerle sunmaktır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın verilerini oluşturan Türkçe atasözü ve deyimler, aşağıdaki eserler taranarak elde edilmiştir:

- Ömer Asım Aksoy’un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*
- Ömer Asım Aksoy’un *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler I-II* adlı eserleri
- Velet İzbudak’ın *Atalar Sözü*
- Ertuğrul Saraçbaşı ve İbrahim Minnetoğlu’nun *Örneklili ve Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*
- Necmi Akyalçın’ın *Atasözü ve Deyim Sözlükleri*

Bu eserlerde bulunan ve argo anlam taşıdığı düşünülen atasözü ve deyimlerin aşağıdaki yayınlarda yer alıp almadığı kontrol edilmiştir:

- TDK’nin çevrimiçi *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*
- Ferit Devellioğlu’nun *Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük* adlı eseri
- Halil Ersoylu’nun *Türk Argosu Üzerinde İncelemeler* adlı eseri
- Hulki Aktunç’un *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*

Argonun bir kuralı olmayabilir. Her an her türlü sözcüğü, ifadeyi değiştirme gücü ve özgürlüğü olan argoyu sınırlamak uygun değildir. Ancak çalışmayı yürütürken ve ilgili kaynakları incelerken argo ifadelerde benzerlik gösteren bazı ölçütlere ulaşılmıştır. Bu ölçütler, aynı zamanda, taramada kullanılan esaslardır. Söz konusu ölçütler şunlardır:

- Argo genellikle mecazdır. Dokundurma, alay, iğneleme, küfür, tahkir edicilik, kabalık, ima, mizahî bakış açısı, ince gönderme, bel altı mizah, kinaye, abartma, vurucu bir üslup vb. argonun özelliklerindedir.
- Argo, insan için kullanılan deyim aktarmaları (hayvan, bitki, eşya vb.) ve yakıştırmalarda sıklıkla görülür.
- Argo, uydurma sözcüklerden veya yansıma seslerden oluşabilir.

- Argo, tek sözcükten oluşabileceği gibi söz öbekleri, deyimler ve cümlelerden de oluşabilir.
- Argonun az ve öz bir anlatımı vardır.
- Argoda resmiyetten uzaklaşma, özentili ve aykırılık dikkati çeker.
- Argo; belirli gruplar tarafından bilinebildiği gibi, günümüzde bilgiye kolayca ulaşmanın kolaylığı ve bilgi paylaşımının sıklığından dolayı herkes tarafından bilinebilir durumdadır.
- Argo; zaman içinde değişim gösterebilir, anlamını yitirebilir, tekrar kazanabilir, değişime uğrayabilir.
- Argo, mevcut dilin içinde varlık gösterir.
- Argo, yazı dilinden çok konuşma dilinde kullanılır.

Çalışmada, argo anlam taşıyan Türkçe atasözü ve deyimlerden eğitim öğretimde kullanılacak nitelikte olanlar-uzman görüşleri de alınarak-belirlenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, çalışmanın bulgularını oluşturan argo atasözü ve deyimler, Türkçenin ana dili ve yabancı dil olarak öğretimine uygun bir şekilde, eğitim bilimlerinin çeşitli yöntem ve teknikleri kullanılarak, özgün etkinliklerle sunulmuştur.

1. Abayı yakmak (Bir kişiye büyük bir tutkuyla bağlanmak, sevdalanmak)

1. Etkinlik: İnternet veya farklı kaynaklardan *abayı yakmak* deyimleriyle ilgili görseller bulunup öğrencilere gösterilir. Öğrenciler, öncelikle görsellerde ne gördüklerini belirtip görsellerin vermek istediği iletileri ortaya koyarlar. Ardından bu görsellerin karşılığı olan deyim, öğretmen tarafından belirtilir. Ancak deyim anlamı tam olarak açıklanmaz, anlam sezdirilir. Öğrencilerden, gerçek anlamından yola çıkarak deyim nereden gelmiş olabileceğini dile getirmeleri istenir. Ardından Türkçede bu deyim benzer başka deyim veya atasözleri olup olmadığı sorulur. Çalışma sonunda deyim Türkçedeki anlamı art zamanlı ve eş zamanlı çözümlemelerle netleştirilir.

2. Etkinlik: Öğretmen, tahtaya aşağıdaki 4 örnek cümleyi yazar:

- Hava çok soğuk, şu abayı yakın da ısınalım.
- Sinirlendim mi gözüm hiçbir şeyi görmez, abayı yakarım.
- Sanırım ben ona abayı yaktım çünkü ne zaman onu düşünsem kalbim pır pır ediyor.
- O güzel günleri hatırladığımda içimden her şeyi bırakmak; abayı yakmak geçiyor.

Öğretmen daha sonra öğrencilere, *abayı yakmak* deyiminin cümlelerin hangisinde doğru olarak kullanıldığını ve bu ifadenin ne tür anlamlara gelebileceğini sorar. Öğrencilerin cevaplarını aldıktan sonra deyim argo olarak nasıl kullanıldığını açıklar.

2. Ağaç olmak (Bir yerde ayakta durarak çokça beklemek)

1. Etkinlik: Öğrencilere, *ağaç olmak* deyimleriyle ilgili internet veya farklı kaynaklardan bulunmuş görseller yansıtılır. Daha sonra konuşma halkası oluşturulur. Bu teknikle öğrencilerin, *ağaç olmak* deyiminden ne anladıkları belirlenir. Öğrencilerin, *ağaç olmak* deyiminin insan üzerinde oluşturduğu duygular üzerine konuşma yapmaları ve görüş alışverişinde bulunarak deyim argo anlamını ön plana çıkarmaları sağlanır.

2. Etkinlik: Ağaç olmakla ilgili karikatürler bulunur ve öğrencilere bu karikatürlerden ne anladıkları sorulur. Ardından öğrencilerin kendilerini bir ağaç olarak düşünmeleri istenir. İnsanların, doğadan bu şekilde faydalanmaları ve bunun dil içinde argoya dönüşmesiyle ilgili olarak beyin fırtınası yapılır.

3. Alakaya çay demle (Konuyla ilgisiz olan veya birbiriyle tutarsız söylenen sözleri alay yollu belirtmekte kullanılan bir deyim)

1. Etkinlik: Aşağıdaki Karagöz ve Hacivat oyunuyla deyim sezdirilir. Öğrenciler metni okuyup özüksedikten sonra deyim, bağlamından yola çıkarak, ne anlama geldiği tartışılır.

Hacivat: Yine başladın bensiz harç yapmaya.

Karagöz: Hacivat'ım, ne diyorsun öyle? Müslüman adam hiç haç yapar mı?

Hacivat: Haç demedim, harç dedim, harç...

Karagöz: Sen niye geldin, onu söyle?

Hacivat: Şu minareyi kılavuza göre tamamlayalım artık, yoksa kellemiz gider.

Karagöz: Minareye neden kılıf bulalım Hacivat'ım? Vallahi ne dediğini anlamıyorum.

Hacivat: Yav alakaya çay demle, ben öyle mi dedim!

Karagöz: Şu harcı yapalım, Alaçatı'ya kale de dikeriz.

Hacivat: Hasbinallah...

2. Etkinlik: Aşağıdaki örnek olay okunduktan sonra deyim anlamını açığa çıkaracak şekilde görüş alışverişinde bulunulur.

Bir ortaokulun 7. sınıfında düzenlenen yerli malı haftası etkinliğine veliler de davet edilmiştir. Etkinlikten sonra öğrencilerin başarı durumları, veli ve öğretmenler tarafından görüşülecektir. Derslerinde sorun olan öğrenciler, velilerinin öğretmenle yaptığı konuşmayı hedefinden uzaklaştırmak için sınıfa getirilen çayın çok iyi olduğunu söyleyerek sürekli bir şekilde çay ikramında bulunur, konuşmaları kesintiye uğratırlar. Öğrencilerin amacını anlayan veliler "Alakaya çay demleyin yalnız, konuyu değiştirmeniz size bir şey kazandırmayacak!" derler.

4. Ayak yapmak (Oyun yapmak; hile hurdaya, entrikalara başvurmak)

1. Etkinlik: Öğrencilere akıllı tahtada bir görsel yansıtılır. Görselde iki kişi diyalog hâlinindedir. Konuşanlardan birinin, karşıdakine hile yaptığında ayakları büyümeye başlar. Karşısındaki kişi bunun üzerine "Ayak yapma!" diye seslenir. Bu görsel üzerinden deyim anlamı sezdirilir.

2. Etkinlik: Öğrencilere aşağıdaki diyalog okunur:

Kerem: Ali, hani benden aldığın parayı fazlasıyla geri getirecektin? Her aradığımda farklı bir bahane üretiyorsun.

Ali: Sana dedim ya, birkaç arkadaştan haber bekliyorum, aklımda birkaç şey var, bak görürsün paran sana kat kat daha fazla geri gelecek.

Kerem: *Ayak yapma* artık bana Ali! Ben bilmem, eğer yarına kadar getirmezsene bozuşuruz.

Diyalog okunduktan sonra öğrencilere Kerem'in "*Ayak yapma!*" demesiyle Ali'nin artık 'ne yapmasını istemediği' sorulur. Cevaplardan sonra deyim anlamı netleştirilir.

5. Ayaz kalmak (Parası kalmamak)

1. Etkinlik: Bir insanın nasıl ki soğuk bir ortamda ihtiyaç duyduğu şey sıcaklık ise maddi güçlükler yaşadığı durumlarda da ihtiyacı olan şey paradır. Bu benzetmeden hareketle öğrencilerin, *ayaz kalmak* veya *ayazda kalmak* deyiminin anlamını bulmaları istenir. Daha sonra öğrencilerden bu anlamı pekiştirecek diyaloglar oluşturmaları beklenir.

2. Etkinlik: Öğrencilere filmlerden kesitlerle yoksulluk sahneleri izletilir. Ardından öğrencilerden bu duruma uygun tabirlerle bir kavram havuzu oluşturmaları istenir. Öğrenciler kavram havuzunu oluşturduktan sonra öğretmen, durumu detaylı bir şekilde açıklar ve havuza "*ayaz kalmak*" deyiminin de eklenebileceğini söyleyerek konuyla ilgisi olmayan sözcüklerin üzerini çizer. Ardından deyim anlamını açıklayıp örneklendirir.

6. Ayvayı yemek (Kötü duruma düşmek, işi bozulmak)

1. Etkinlik: Deyimin hikâyesi üzerinden anlamı aktarılır fakat hikâye aktarılmadan önce deyim kendisi verilmez. Öğrenciler deyim bulana kadar soru cevap ve tartışmalar devam eder. Sözlük ve diğer başvuru kaynaklarına bakmayan öğrencilerin deyim bulmaları sağlanır. Ardından deyim ne olduğu ve nerelerde kullanıldığı belirtilir.

Çobanın biri, uzun yolculuklarda yanına bolca ayva almış. Köy halkı sorarmış, "Neden bu kadar ayva alıyorsun?" diye. Çoban da "Beni bu uzun yolculukların sıkıntısında, aç kalmam hâlinde ve karşılaşaçağım kötü durumlarda ancak ayva doyurur." dermiş. Köy halkı bu duruma bir anlam verememiş fakat çoban gibi uzun yolculuklara çıkan kim varsa yanına bol bol ayva almış. Öyle bir vakit gelmiş ki dağları, tepeleri aşan yolculuklarda kim yanına ayva almışsa karşılaştıkları kötü durumlarda, işleri rast gitmediğinde ayvayı yer olmuş.

2. Etkinlik: Öğrencilere güç duruma düştükleri veya cezalandırılacak bir eylem yapıp yakalandıkları bir anlarının olup olmadığı sorulur. Bir öğrenci el kaldırır ve yaşadığı aşağıdaki olayı anlatmaya başlar:

Geçen hafta annem beni Sevgi teyzenin oğlu Emircan'ın doğum günü partisine götürdü. Beni bıraktıktan sonra, birazdan geleceğini söyleyerek ayrıldı. Emircan'ı pek sevmem. Hoş, o da beni sevmez! Bu yüzden partide sürekli bana sataştı ama ben, anneme uslu duracağıma dair söz verdiğim için sessiz kaldım. Ben sessiz dururken Emircan gelip uygunsuz şakalar yaptı, sonra da kulağımın dibinde bir balon patlattı. Ben de dayanamadım, doğum günü pastasını kimselerin görmediğini düşündüğüm bir anda devirdim. İki katlı ayvalı pasta masaya dağıldı. Tam uzaklaşacakken Sevgi teyzeyle annemin bir bana, bir de masada duran parçalanmış pastaya baktığını gördüm. Yaptığıma çok kızan annem bana ceza olarak masadaki ayvalı pastadan bir parça yedirdi. Gerçekten ayvayı yemiş oldum.

Öğrenciler, yaşanan bu olaydan yola çıkarak deyim argoya dönüşen mecaz anlamını ortaya koyarlar.

7. Balataları/cıvataları/vidaları gevşemek (Kendi kendisini denetlemeyi bırakmak, gevşeyip kendisini salmak; artık kendisini tutamayıp gülmeye başlamak, uzun süre gülmelerini durduramamak)

1. Etkinlik: Öncelikle öğrencilere bu deyimden ne anladığı sorulur. Ardından öğrencilere deyim insanındaki karşılığının ne olabileceğine dair beyin fırtınası yaptırılır. Öğretmen, etkinlik öncesinde sınıfa getirdiği balata ve cıvataları gevşemiş bir makine üzerinde, gevşemiş bu tür parçaların bir mekanizmayı nasıl işlevsiz kılabileceğini gösterir. Öğrencilerden, bunu anlamaları için mekanizmaya dokunmaları istenir. Etkinliğin

sonunda bu durumun insana nasıl aktarılacağına dair öğrencilere sorular sorulur ve uygun cevaba ulaşılr.

2. Etkinlik: Öğretmen, öğrencilerden aşağıdaki metni uygun ifadelerle tamamlamalarını ister.

Ciddi bir öğrenci olarak bilinen Can, son zamanlarda kendini denetleyemeyecek ve insanları rahatsız edecek şekilde gülmeye ve kahkaha atmaya başladı. Bu durum öğretmenimizin de dikkatini çekti. Bir gün öğretmenimiz Can'a, "İyi misin? Son zamanlarda..." dedi.

Öğrencilerin cevaplarında öğretilmesi hedeflenen argo deyim uygun cevaplar aranır. Doğruya en yakın cevaplar tahtada listelenir. Ardından bu tür durumları ifade eden argo deyim paylaşılır ve açıklanır.

8. Boş fıçı çok langırdar (Bilgili, erdemli kimse çok konuşmaz; gösterişten kaçınır. Bunlardan yoksun olan kişi bilgiçlik taslar, çok konuşur, boş laflarla çevreyi rahatsız eder.)

1. Etkinlik: Boş fıçının (Fıçının anlamı öğrenciler tarafından bilinmiyorsa verilir.) hareket hâlinde çok ses çıkardığı anlatılır. Sınıf ortamında, öğrencilere önce boş, ardından dolu bir metal kutunun çıkardığı ses dinletilir. Daha sonra bunun insandaki yansımasının ne olabileceği tartışmaya açılır.

2. Etkinlik: İki öğrenci arasında bir bilgi yarışması düzenlenir. Ancak bu bilgi yarışması, öğretmen ve iki öğrenci tarafından önceden kurgulanmıştır ve diğer öğrencilerin bundan haberi yoktur. Yarışmada soruların doğru yanıtını bilen öğrenci kısa ve öz cevaplar verirken sorunun doğru cevabı hakkında bilgisi olmayan öğrenci, veremediği doğru cevabın yerine herhangi bir anlamı ve konuyla alakası olmayan birçok cümle sıralayarak konuşmasını uzatır ve kendisini doğru cevapları biliyormuş gibi göstermeye çalışır. Yarışmanın bitiminde yarışmayı izleyen öğrencilerden bu iki öğrencinin hâl ve hareketlerini, sözlerini değerlendirmeleri istenir. Ardından deyim anlamı kavratılır.

9. Boşboğazı ateşe atmışlar, odunum yaş (veya az) demiş (Çenesi düşükler umulmadık anlarda densizce konuşabilirler anlamında kullanılan bir söz)

1. Etkinlik: Sözün anlamı verilmeden önce öğrencilerden bu sözden anladıklarını bir paragraf ile yazmaları istenir. Öğrencilerin yazdıkları içinden deyim anlamını en iyi yansıtanlar seçilir. Öğretmen, sözün anlamını verdikten sonra öğrencilerden anlama uygun bir paragraf daha yazmalarını ister. Ardından öğrencilerin, yazılan her iki paragraf arasında karşılaştırma yapmaları sağlanıp argo anlam netleştirilir.

2. Etkinlik: Öğretmen, öğrencilerin sözün anlamını ortaya koyabilmeleri için yaratıcı yazma yöntemini kullanır. Örnek oluşturması için aşağıdaki metni öğrencilere sesli bir şekilde okur. Sonrasında öğrencilerden bu metinden farklı olarak çeşitli kurgular geliştirmelerini ister.

Üç arkadaş zamanın birinde uzak bir ülkeye gitmişler. Ülkede hiç kimsenin haberi olmayan, dünyadan uzak yaşayan bir kabileyle karşılaşmışlar. Kabile halkı insancıl olmadığı için sert bir muamele görmüşler. Üç arkadaşın içinde en gevezesi, kabile şefinin karşısında o kadar çok konuşmuş ki, şef sonunda dayanamayıp korkutmak için gevezeyi bir kazanın içine koymuş. Fakat gezeze, kendini tutamayıp kazanın soğuk olduğunu, yemeklerin böyle pişmeyeceğini söylemiş. Bunun üzerine diğer arkadaşları da hep bir ağızdan "Boşboğazı ateşe atmışlar, odunum az demiş." diye haykırmışlar.

10. Boşboğazla pisboğaz belalardan kurtulmaz (Her bildiğini olur olmaz yerde söyleyen ile olur olmaz şeyi yiyenin başı belalardan kurtulmaz.)

1. Etkinlik: “Boşboğaz” ve “pisboğaz” kelimelerinin anlamları öğrencilere sorulur, bu sıfatlara sahip kimselerin neden belalardan kurtulamayacakları tartışılır. Daha sonra öğretmen, öğrencilerden “boşboğaz” ve “pisboğaz” karakterlerinin içinde olduğu kurgusal bir yazı yazmalarını ister. Deyimin anlamına en yakın yazılardan hareketle sözün argo anlamına ulaşılır.

2. Etkinlik: Boşboğaz ve pisboğaz rolünü oynayacak iki öğrenci seçilir. Boşboğazdan aklına gelen ilk şeyi düşünmeden söylemesi, pisboğazdan her şeyi yemekle ilişkilendirerek düşünmesi istenir. Öğretmen öğrencilerle sohbet eder veya onlara ciddi sorunlardan bahseder. Boşboğaz ve pisboğaz sohbete katıldığında işler değişir, komik ve bağlam dışı konuşmalar gerçekleşir. Bu sayede deyim anlamı ortaya konulur. Aşağıdaki örnek kullanılabilir:

Öğretmen: Çocuklar yorulduysanız dersi şimdi bitirebiliriz?

Öğrenciler: Biraz daha devam edebiliriz öğretmenim.

Boşboğaz: Siz de yorulduunuz, sırf öğretmenin hoşuna gitmesi için böyle söylemeyin. Ben çok yoruldum, hemen bitirelim öğretmenim. Zaten ön sıradaki Ayşe de sabahtan beri oflayıp pufluyor (Sınıftaki diğer öğrenciler doğruyu söylediklerini, Ayşe ise öyle bir şey yapmadığını söyleyerek tepki gösterir.).

Pisboğaz: Bence de hemen bitirelim, açlıktan öleceğim. Zaten dersi de hiç dinleyemedim. Ali, sıranın altındaki tosttan biraz bana da verir misin (Hızlıca Ali'nin tostuna uzanır, Ali de buna tepki gösterir.)?

Öğretmen, boşboğaz ve pisboğazı yola getirecek bir açıklama yapar.

Öğretmen: Her ikinize de oruç tutma görevi veriyorum. Biriniz susma orucu, diğeri bildiğimiz oruç...

Boşboğaz ve pisboğaz: Amaa öğretmenim...

11. Bozuk atmak/yapmak (Sinirlendiğini belli etmek, canı sıkılmış olmak, öfkesini dışa vurmak; birini paylamak, azarlamak)

1. Etkinlik: İnternet veya farklı kaynaklardan bulunmuş, birbirlerine kızan bozulmuş beyaz eşyaların, arabaların vb. görsellerine yer verilip bu görseller üzerinden açıklama yapılır. Azarlamanın ve öfkeyi dışa vurmanın; normal hâlimizin bozulmuş bir şekli olduğu yansıtılır. Ardından verilen görseller ve bilgiler deyimle ilişkilendirilir.

2. Etkinlik: Beş kişilik bir grup oluşturulur ve gruptan biri grubun karşısına geçerek diğerlerinin en çok hangi rengi, yemeği, kitabı vb. sevdiğini tahmin etmeye çalışır. Gruptakilerin önünde tamamlanmış bir zekâ küpü bulunur. Tahminde bulunan öğrenci, zevklerini doğru tahmin ederse arkadaşı zekâ küpüne dokunmaz. Yanlış bir tahmin olursa zekâ küpü bozulup tahmin eden kişiye, tutacağı şekilde atılır. Böylece bozuk atmış olunur. Bozuk olarak atılan zekâ küpleri tamamlandıktan sonra deyim anlamı üzerinde konuşulup tartışılır.

12. Caka atmak/satmak/yapmak (Gösteriş yapmak, böbürlenmek, büyüklenmek, kurum satmak)

1. Etkinlik: Öğrencilere aşağıdaki öykü sunulur:

Yıllar önce bir kasabada bir adam, boş bir dükkânda bir sandalyede boş boş oturarak, kibirli bir edayla, dükkânına insanların gelmesini beklemiş. Halk ise bu duruma bir anlam veremeyip birbirine sorarmış, “Bu adam ne satıyor, neden böyle böbürlenip duruyor?” diye. Aradan biri çıkıp bir gün şöyle demiş: “Caka yapıp caka satıyor, ne olacak?” Bu öyküden yola çıkarak deyimın gerçek, mecaz, deyim ve argo anlamları üzerine etkinlikler geliştirilir.

2. Etkinlik: Bir grup öğrenciye kalem kutusu, suluk, defter gibi eşyalar verilir ve öğrencilerden bunları sınıftaki arkadaşlarına satmaları istenir. Bir öğrenciye ise hiçbir şey verilmez ama öğrenciden elinde diğerlerinden çok daha iyi bir ürün varmış gibi davranması ve bu ürünle böbürlenmesi istenir. Arkadaşları elindeki ürünün ne olduğunu sorduğunda “caka” demesi istenir. Böylelikle öğrenciler, arkadaşlarının caka satarak böbürlendiğini görür ve cakanın ne olduğunu merak ederler. Sonunda öğrencinin sadece böbürlendiği anlaşılır. Öğrencilerden bu duruma uygun olarak yaşamlarından örnekler bulmaları istenir.

13. Cıçığı çıkmak (Çok yorulmak)

1. Etkinlik: Aşağıdaki örnek diyalog üzerinden deyimın anlamı pekiştirilir:

Ahmet: Uzun zamandır çok çalışıyoruz, artık yorulduk.

Mehmet: İnan ki cıçığımız çıktı, hayatımda böyle yorulmamıştım.

Ahmet: Yorgunluktan ayağa bile kalkamıyorum.

Mehmet: Böyle giderse daha çok yorulacağız...

2. Etkinlik: Öğrencilere *cıçığı çıkmak* deyimıyla ilgili veya ilgisiz 30 atasözü ve deyim verilir. *Cıçığı çıkmak* deyimının öncelikle anlamı verilmez ve deyim, sessiz sinema tekniği ile farklı durumları yansıtacak biçimde birkaç kez canlandırılır. Öğrencilerden, onlara verilen deyim veya atasözlerini, canlandırılan bu deyimle ilişkilendirmeleri istenir. İlgili ve ilgisiz deyim ve atasözleri belirlendikten sonra deyimın argo anlamı ortaya konulur, örnek olay ve durumlarla söz konusu anlam netleştirilir.

14. Çamura yatmak (Kendisinden beklenen işi ya da yardımı birtakım bahaneler ileri sürerek yapmamak)

1. Etkinlik: Çamura yatan, çamurun içinde olan hayvanların görselleri yansıtılır (Örnek olarak hareket etmek istemeyen bir mandanın çamura uzanması). Daha sonra öğrencilerden bu görsele en uygun atasözü veya deyimın ne olabileceği sorulur. Deyimın gerçek anlamından, mecaz ve argo anlamına ulaşan bir görüş alışverişi yapılır.

2. Etkinlik: Öğretmen aşağıdaki gibi örnek olay veya durumları kullanarak deyimın anlamını kavratmaya çalışır:

Öğretmen, öğrencilerine haftaya sözlü sınav yapmak istediğini ve öğrenciler yaratıcılıklarını kullanıp çeşitli bahanelerle bu sınavı iptal etmeye onu ikna ederlerse sınavı yapmaktan vazgeçeceğini söyler. Bunun üzerine öğrenciler çeşitli bahaneler üretmeye başlarlar. Öğretmen, öğrencileri dinledikten sonra yaptıkları bu konuşmalar için Türkçede *çamura yatmak* deyimının olduğunu belirtir. Ardından deyimın anlamı açıklanıp örneklendirilir.

15. Çene çalmak (Gevezelik etmek)

1. Etkinlik: Deyim önce anlamını doğrudan karşılamayan kullanımlarla sunulur. Öğrencilerden deyimın anlamını bu örneklerden çıkarmaları istenir. Öğrenciler deyimın

bu anlamlarda kullanılmadığını sezdiklerinde öğretmen deyimini doğru anlamını açıklar ve öğrencilerden buna uygun diyaloglar oluşturmalarını ister.

1. Diyalog

-Ne kadar da yalancı biri, bize hep yalan söylüyor.

-Evet ya, gerçekten de çene çalan biri!

2. Diyalog

-O kadar sinirli ki, ne yapacağını şaşırıyor.

-Hiç sorma, geçen gün ne yaptığını gördün mü?

-Evet, gördüm. Sinirlenince çene çalmaya başlıyor.

2. Etkinlik: Öğrencilere bilimsel ve faydalı konuşmaların olduğu bir videodan sonra faydası olmayan konuşmalardan oluşan bir video izletilir. Videolar izletilirken herhangi bir yorum yapılmaz. Sonrasında öğrencilerden bu iki videoyu yorumlamaları ve karşılaştırmaları istenir. Öğrenci yorumlarından sonra öğretmen *çene çalmak* deyimini anlamını öğrencilere sunar. Bu deyim insan hayatındaki yeri üzerine öğrencilerden bir değerlendirme ister.

16. Defterini dürmek (İşini bitirmek, birini çok kötü bir duruma düşürmek, mahvetmek)

1. Etkinlik: Öğrencilere aşağıdaki diyaloglar sunulur. Öğrencilerden, öğretilmesi hedeflenen deyim ne olduğu ve ne anlama geldiğini kısaca ifade etmeleri istenir.

1. Diyalog

Ahmet: Bu hâlin ne böyle, ne oldu sana?

Mehmet: Hiç sorma, borçlarımı ödemediğim için bu hâldeyim işte.

Ahmet: Defterini dürmüşler senin, hâlin hiç iyi değil.

Mehmet: ...

2. Diyalog

Ali: Gizem uzun zamandır işe gelmiyor, yattığı yerden para kazanmaya bakıyor.

Can: Merak etme, onu yakında öyle bir duruma sokacaklar ki, kendisi bile ne olduğunu anlayamayacak.

Ali: Nasıl yani, ne olacak ki?

Can: Defterini dürecekler...

2. Etkinlik: Öğretmen, bir öğrencisiyle küçük bir mizansen kurgular. Bundan diğer öğrencilerin haberi yoktur. Derse giren öğretmen, bir sebeple, öğrencisine sesini yükseltir. Öğrenci de karşılık verir. Bunun üzerine öğretmen, herhangi bir şey söylemeyerek, eline aldığı bir defteri dürer. Ardından öğretmen, bunun bir kurgu olduğunu açıklar; öğrencilerden bu oyundaki rolleri değerlendirmelerini ve oyunun temel iletilerini ortaya koymalarını ister. Gelen uygun cevaplardan sonra deyim anlamını, nerelerde kullanıldığını ve kültürümüzdeki yerini açıklar.

17. Dil ebesi, tandır kebesi (Çok ve ikna edici konuşan insanlar için söylenir.)

1. Etkinlik: Öğretmen, öğrencilerden ikna ediciliği yüksek insanların özellikleriyle ilgili bir paragraf yazmalarını ister. Öğrenciler çalışmayı tamamladıktan sonra öğretmen

paragraflarda yer alan ikna etmeye dönük özellikleri tahtaya yazar. Bu özelliklerin, sözünü edeceği bir deyimle ilişkili olduğunu belirtir. Deyimi açıklayıp örneklendirir.

2. Etkinlik: Öğretmen bir tartışma konusu belirleyerek öğrencilerin görüşlerini sunmasına imkân verir. Öğretmen, tartışma esnasında ikna edici, etkileyici ama aynı zamanda çok konuşan öğrencileri belirler. Bu öğrencilerin temel özelliğinin Türkçede bir deyime yansıdığını ifade ederek öğrencilerden bu deyim bulmalarını ister. Öğrencilere, deyim ve atasözleri sözlüğünün dil ile başlayan bölümüne bakmalarını ancak deyimlerin anlamlarını okumamalarını söyler. Öğrenciler, gerekli taramayı yaparak deyim bulmaya çalışır. Deyimi bulan öğrencilere söz hakkı verilerek deyim anlamı açıklanır.

18. Dolma/dolmayı yutmak (Kandırılmak, aldatılmak)

1. Etkinlik: Öğretmen, öğrencilerden kandırıldıklarını düşündükleri bir durumu yazmalarını ister. Daha sonra öğrencilere birkaç atasözü ve deyim verir. Öğrenciler, bu atasözü ve deyimlerden uygun olanı, yazdıklarıyla eşleştirirler. Öğretmen, öğrencilerin çalışmalarını kontrol eder. Uygun eşleştirmelerden yola çıkarak deyim anlamını netleştirir.

2. Etkinlik: Öğrencilere “dolmayı yutmak” deyiminin içinde geçtiği bir metin verilir, bu metnin okunup anlaşılması istenir. Daha sonra öğrencilere “Dolmayı yutmak cümlesi, bu metinde hangi anlamda kullanılmıştır, neden dolmayı yutmak cümlesi kullanıldı?” yönünde sorular yöneltilir. Öğrencilerin, metinden hareketle deyim anlamına ulaşması sağlanır.

19. Geyik muhabbeti yapmak (Upuzun ve yararsız konuşmak, gevezelik etmek)

1. Etkinlik: Öğrencilere, içinde birbirinden farklı anlamları olan atasözü ile deyimlerin olduğu ve çalışmada kullanacakları bir kavram havuzu verilir. Örnek bir diyalog oluşturularak boş bırakılan yere hangi atasözü/deyim gelmesi gerektiğine dair sorular yöneltilir. Oluşturulan diyalogun *geyik muhabbeti yapmak* deyimini yerleştirmeye uygun olmasına özen gösterilir.

Örnek: Aşağıdaki atasözü ve deyimlerden uygun olanını diyalogdaki boşluğa yerleştiriniz.

Bozuk atmak, dan dun konuşmak, geyik muhabbeti yapmak, ortaya konuşmak, yüksek perdeden konuşmak.

Aslı: Ne zamandan beri lunaparka da gidemedik.

Buse: Evet ya, hem biraz da eğlenmiş olurduk.

...

Serap: Sınava çalışmamız gerekirken bir saattir ne yapıyoruz?

Aslı: Ne yapacağız...

2. Etkinlik: Öğrenciler arasından birbirine yakın olan 4 arkadaş seçilir ve öğrencilere günlük hayatta nasıl konuşuyorlarsa, neler üzerinde duruyorlarsa, o şekilde konuşmaları söylenir. Diğer öğrencilere konuşmayı dikkatle dinleyip izlemeleri ve konuşmada geçenlerden nelerin gerekli ve yararlı; nelerin gereksiz ve yararsız olduğuna dair notlar almaları belirtilir. Etkinliğin sonunda öğretmen, öğrencilerin aldıkları notları arkadaşlarıyla paylaşmalarını söyler. Uygun ve doğru değerlendirmelerden yola çıkarak deyim anlamı netleştirilir.

20. Hapı yutmak (Bir durum karşısında olumsuz bir hâle düşmek. Çaresizlik durumuna düşmek).

1. Etkinlik: Öğrencilere çeşitli hikâyeler sunulur. Hikâyelerin sonuna kadar *hapı yutmak* deyiminin anlamı verilmez. Hikâyeler okunduktan/gösterildikten sonra sezdirme yöntemiyle hangi hikâyenin *hapı yutmak* deyimine uygun olduğuna öğrencinin ulaşması istenir.

2. Etkinlik: Öğrencilerden kendilerini yanlış bir hap içmiş birinin yerine koymaları istenir. Bu kişinin ruh hâlini, yaşadıklarını ve düşüncelerini belirtmeleri söylenir. Ardından öğrencilerin, kendilerini kopya çekmeye çalışırken yakalanan bir öğrencinin yerine koymaları istenir ve aynı şekilde o durumla ilgili de düşünceleri sorulur. Böylece deyim gerçek ve mecaz anlamı arasında bir bağ kurulur.

21. Hava atmak (Herhangi bir üstünlüğü varsa ona dayanarak, yoksa varmış gibi davranarak böbürlenmek, gösteriş yapmak, çalım satmak).

1. Etkinlik: Öğrencilere günlük hayattan örnek cümleler verilerek hangi cümlenin *hava atmak* deyimine uygun olduğu sorulur. Örnek cümleler:

- Sen böyle naz yapmaya devam et! Anca havasını alırsın!
- Kardeşlerini o kadar özlemiş ki, gelir gelmez hepsine hava attı.
- İyi ki yeni bir telefon aldın! Hemen hava atmaya başladın.
- Çok üzülünce hava atmaya başlıyor, sanki kendisini anlamıyormuşuz gibi!

2. Etkinlik: Öğrencilere bu deyim anlamına uygun film kesitleri izletilir. Ardından bu sahnelerde gördükleri ortak iletinin ne olduğu sorulur. Uygun görüşler tartışmaya açılır ve deyim anlamına ulaşılır.

22. Her şeye maydanoz olmak (Her işe karışmak, kendisini ilgilendiren veya ilgilendirmeyen her şeye burnunu sokmak).

1. Etkinlik: Deyimin anlaşılması için benzetim tekniğinden faydalanılır. Öğrencilere “Pastaya maydanoz konulur mu?” diye sorulur. Bu türden sorularla öğrencilerin çeşitli çıkarım ve ilişkilendirmelere ulaşmaları sağlanır. Sonrasında deyim insanla ilişkisi ve insan iletişimindeki yeri tartışmaya açılır. Doğru anlama en uygun örneği veren öğrenciler ödüllendirilir.

2. Etkinlik: Öğretmen, öğrencilere “Sizinle ilgisi olmayan konulara değindiğiniz, kendinizi konuşmaya dâhil etmeye çalıştığınız anlar oldu mu?” yönünde sorular yöneltir. Daha sonra tahtaya *her şeye maydanoz olmak* deyimini birlikte bu deyim benzeyen birkaç atasözü ve deyim yazar. Öğrencilerin, bu atasözü ve deyimlerden uygun olanı seçmesi için yönlendirmelerde bulunur. Doğru deyim seçildikten sonra öğrencilerden bu deyim anlamına uygun bir olay kurgulamaları istenir.

23. Höt zötle iş götürmek (Kaba söz ve sıkı talimatlarla görev yaptırmak; kaba söz ve sıkı talimatlarla görev yaptıran yöneticiden alaycı dille söz etmek için kullanılan bir deyim).

1. Etkinlik: Öğrencilere *höt zötle iş götürmek* deyiminden söz edilir ancak deyim anlamı verilmez. Aşağıdaki hikâyeye öğrencilerin hedeflenen anlama ulaşmaları beklenir:

Adamın biri başı her sıkıştığında, kızdığında veya birilerine emirler yağdırdığında bir şeyler mırıldanmış. İnsanlar onun ne dediğini tam olarak anlayamazlarmış. Zamanla sözlerinin “hööt”, “zöööt” gibi sesler olduğu dilden dile yayılmış. Bu adam konuşmaya

başladığında veya talimatlar verdiğinde adamın sesini duyanlar “Yine höt zötle iş götürüyor.” derlermiş.

Öğrencilerin hikâyeden yola çıkarak deyimini anlamını açıklayan bir yazı yazmaları istenir. Başarılı yazılar paylaşılır ve deyimini ne anlama geldiği ve nerelerde kullanıldığı özetlenir.

2. Etkinlik: Öğretmen, bir öğrenciden-diğerlerinin haberi olmadan-iki arkadaşından bir şey yapmalarını istemesini ama istekte bulunurken birine kibar, bir diğerine kaba davranmasını belirtir. Sınıftaki diğer öğrencilerden, kibar ve kaba davranılan öğrencilerin yüz ifadeleri ve tepkilerini incelemeleri ve arkadaşlarına bu şekilde davranan öğrencinin üslubuyla ilgili değerlendirme yazmaları istenir. Türkçede kaba davranışlarla iş yaptırmaya çalışan kişiler için ne tür sözler olabileceği tartışılır. Ardından deyim verilir ve örneklerle açıklanır.

24. İki seksen uzanmak (Herhangi bir etki sonucunda boylu boyunca yatıp kalmak).

1. Etkinlik: Sınıfta bir öğrencinin yere düşmesi veya aceleyle sırasına geçmeye çalışan öğrencilerin birbirini düşürmesini yansıtan bir canlandırma yapılır. Ardından bu tür durumları ifade eden *iki seksen uzanmak* deyimini tanıtılır. Deyimin espri amaçlı kullanılabileceği belirtilir.

2. Etkinlik: Öğrencilerden, boşluk doldurma tekniğini kullanarak *iki seksen uzanmak* deyimini içine yerleştirebilecekleri metin ve diyaloglar hazırlamaları istenir. Etkinliği oluştururken yorgunluk, arbede, kaza ve aceleye bağlı olarak gelişen olay ve durumlardan faydalanmaları belirtilir.

25. Jeton/jetonu ağır/geç düşmek (Herhangi bir konuyu anlaması gerekenden geç bir zamanda anlayabilmek).

1. Etkinlik: Akıllı tahtada iki öğrenciye ait bir video yansıtılır. Öğrencilerden biri, sorulara anında cevap vermektedir ve verdiği her cevapta bir jetonun makinede kolayca yol aldığı görülmektedir. Diğer öğrenci ise sorulara gecikmeli cevaplar vermektedir ve her cevapta jetonun makinede yavaşça yol aldığı görülmektedir. Sınıftaki öğrencilerden bu videoyu yorumlayıp değerlendirmeleri istenir. Ardından bu tür durumları karşılayan söz konusu deyim belirtilerek farklı örneklerle anlam netleştirilir.

2. Etkinlik: Öğretmen, soracağı bilmeceyi doğru ve hızlı bir şekilde cevaplayan 5 öğrencisiyle tiyatroya gideceğini söyler. Doğru cevap veren 5 öğrenciyi belirledikten sonra jetonu geç düşenlerin, bileti kaçırdığını belirtir. Öğrenciler deyimini hemen anlayamazlar. Bu nedenle söylediği sözün, yapılan etkinlikte bağlantısı kurulur ve deyimini anlamı netleştirilir.

26. Kafayı Üşütmek (Aklını yitirmek, delirmek, çıldırmak; saçmalamak, ipe sapa gelmez şeyler söylemek, saçma sapan konuşmak).

1. Etkinlik: İnsanın üşütme hâlinde yaşadıkları ve çektiği acılar öğretmen tarafından anlatılır. Üşütmenin sadece vücutta değil, zihinde de olabileceğine dair örnekler verilir. Ardından öğrencilerden bu sözü okudukları, dinledikleri/izledikleri film, kitap veya metinlerle ilişkilendirmeleri istenir. Eğitimde kullanılabilecek uygun örnekler üzerinden deyimini anlamı netleştirilir.

2. Etkinlik: Sınıfta bir öğrencinin sınav esnasında mantıklı ve tutarlı olmayan konuşmalar yapması, sınava girenleri rahatsız etmesi, abuk sabuk hareketlerde bulunması canlandırılır. Öğrencinin bu hâl ve hareketleri diğer öğrenciler tarafından eleştirilir ve

değerlendirilir. Bu tür durumları karşılamak için Türkçede kullanılabilecek deyim dile getirilir.

27. Kapağı Atmak (Bir makama yerleşmek; bir mekâna, yere geçmek; orada yaşamaya başlamak).

1. Etkinlik: Akıllı tahta/projeksiyon yardımıyla koltuk, mekân, makam gibi deyim anlamına uygun görseller yansıtılır. Öğretmen, elindeki bir kapağı bu görsellerin üzerine doğru atar ve attıktan sonra rahatlamış bir hâl sergiler. Öğrencilere bunun ne anlama geldiğini sorar. Cevaplardan yola çıkarak deyim mecaz ve argo anlamlarına ulaşılır.

2. Etkinlik: Öğrenciler arasında plastik bir kapağı atma yarışması düzenlenir. Öğrenciler kapıya yakın bir şekilde durup sıralanırlar ve kapağı öğretmen masasına doğru atmaya çalışırlar. Kapağı masaya en yakın atan öğrenci, öğretmen koltuğuna geçer ve oyunun hakemi olur. Diğerlerini gözlemler. Masaya daha yakın atmayı başarabilen öğrenci olursa koltuğunu bu öğrenciye bırakır. Oyun bittikten sonra öğretmen, öğrencilere bu oyundan ne anladıklarını sorar. Kapağı atarak bir yere yerleşen öğrencilerin durumundan yola çıkarak Türkçedeki *kapağı atmak* deyimini incelemeye alınır. Sınıf içi tartışmalarla argo anlama ulaşılır.

28. Katakulli çevirmek, katakulli yapmak, katakulliye düşmek, katakulliye gelmek (Hile yapmak, dalavereye başvurmak).

1. Etkinlik: Öğretmen, Tilki ile Leylek masalını anlatır. Masalda tilkinin leyleğe katakulli yaptığını söyler ve deyimini açıklar. Ardından öğrencilerin benzer örnekler bulmalarını ister.

2. Etkinlik: Öğretmen öğrencilerine, birazdan onları bir kısa sınava tabi tutacağını söyler ve sınav kâğıtlarını masaya bırakır. Ancak öğretmen, kısa bir süre sonra sınıftan ayrılır. Öğrencilerden bazıları ister istemez masaya yönelir ve kâğıtlara bakmaya başlar. Her bir kâğıtta bir öğrencinin ismi ve o öğrenciyle ilgili bazı açıklamalar bulunmaktadır. Öğrenciyle ilgili açıklamalar, bilmece gibi, ilk okumada anlaşılacak şeylerdir. Öğrenciler buna bir anlam veremezler ve sınavın nasıl olacağına dair bir kaygı yaşarlar. O sırada öğretmen sınıfa gülümseyerek girer ve onlara Türkçede argo anlam taşıyan bir deyim öğreteceğini belirtir.

29. Kolpaya düşmek/gelmek (Tuzağa düşmek, oyuna gelmek).

1. Etkinlik: Öğretmen, akıllı tahtada öğrencilerine birkaç görsel yansıtır. Bunlardan biri, oltanın ucundaki yalancı yeme takılan bir balıktır. Diğer kurdun yalanlarını dinleyen kırmızı başlıklı kız görselidir. Bir başkası ise çukura düşmüş birinin görselidir. Öğrencilere çeşitli sorular sorulur ve deyim argo anlamı açığa çıkarılır.

2. Etkinlik: Öğretmen tahtaya bir daire çizer ve öğrencilere şaşırtıcı özellikte sorular sorar. Soruya yanlış cevap veren öğrencinin ismini dairenin içine yazar. Sorular bittiğinde bu etkinlikle neyi amaçladığını açıklar ve deyim öğrencilere sunar. Günlük yaşamdan örneklerle deyim argo anlamı netleştirilir.

30. Laf söyledi bal kabağı! (Gereksiz yere ve aptalca söz söyleyen kimse için kullanılan bir söz)

1. Etkinlik: Akıllı tahtada bir kısa film yansıtılır. Filmde, içinde birçok sebze ve meyvenin yer aldığı bir sepette meyve ve sebzeler sohbet etmektedir. Bu sohbete ara ara bal kabağı da dâhil olur ancak bal kabağının söyledikleri genelde konuşma konusundan uzak ve ilgisiz şeylerdir. Öğretmen, kısa filmi bu noktada durdurup neler olabileceğini, diğer

meyve ve sebzelerin bal kabağına ne diyeceklerini öğrencilere sorar, öğrencilerin tahminlerini alır. Gelen cevaplardan yola çıkarak öğretmeyi hedeflediği deyimleri açıklar ve örneklendirir.

2. Etkinlik: Bir münazara düzenlenir. Münazarayı değerlendirecek jüriyi oluşturan öğrencilere, üzerinde bal kabağı resmi olan kartlar verilir. Jüri üyeleri, münazara boyunca ilgisiz, konu dışı açıklamalar yapıldığında kartı sınıfın göreceği bir şekilde havaya kaldırır. Münazara bittikten sonra, jürinin bu davranışı dinleyiciler arasında düzenlenen bir forumla tartışmaya açılır. Öğretmenin rehberliğinde deyimlerin anlamına ulaşırlar ve kullanım yerleri örneklendirilir.

31. Masal okumak (Yalan söylemek, uydurmak)

1. Etkinlik: Öğretmen, iki öğrencisinden korktukları bir olayı anlatmalarını ister. Öğrencilerden biri, korktuğu olayı uygun ve kabul edilebilir bir şekilde anlatır. Diğer öğrenci ise başından geçeni oldukça abartılı ve doğruluğu olmayan bir şekilde anlatır. Öğretmen, bu iki anlatımın eleştirilip değerlendirilmesini ister. Öğrencilerin uygun cevaplarından yola çıkarak Türkçede argo anlam taşıyan *masal okumak* deyimini sunar.

2. Etkinlik: Öğretmen iki öğrenciye bir konu hakkında soru sorar ve birinden doğru cevabı vermesini, diğerinden bir masal uydurarak yanlış cevap vermesini ister. Aşağıdaki örnek gibi bir diyalog oluşur:

Öğretmen: Cümle kurulurken neden nokta ve virgül kullanılır?

Birinci öğrenci: Nokta cümlenin bittiğini göstermek için, virgül de çoğu zaman cümleye devam etmek veya söylenecekleri sıralamak için kullanılır.

İkinci öğrenci: Eski zamanların birinde, çok uzak diyarlarda, içinde Anka kuşunun ve yavrularının yaşadığı Kaf Dağının arkasındaki bir ülkede çok güçlü bir padişah yaşamış. Padişahın adı Nokta, vezirinin adı Virgül imiş. Halk eğer kendi arasında anlaşmazlığa düşerse bir karara varması için Nokta padişaha giderlermiş. Nokta padişah, her zaman en son sözü söyler ve konuşmaya son verirmiş. Eğer konuya devam edilmesi ve daha çok konuşulması gerekiyorsa halkı, veziri Virgül'e yönlendirirmiş. Virgül Vezir de konuşulanları dinler, birbiri ardına sıralarmış. Zaman geçtikçe Nokta'nın bir padişah, Virgül'ün ise bir vezir olduğu unutulmuş fakat görevleri hep hatırlanmış. Bu yüzden cümleler son buluyorsa nokta, devam ediyorsa virgül konulmuş.

Diyalogdan sonra öğretmen ikinci öğrencinin, cevap verirken masal okuduğunu söyleyerek *masal okumak* deyiminin anlamını öğretir.

32. Matrak geçmek, matrak yapmak (Alay etmek, eğlenmek; şaka yapmak).

1. Etkinlik: Öğretmen, öğrencilerden sınıftaki eşya ve materyallerle ilgili eğlenceli; içinde şaka, alay ve güldürü unsurları olan metinler yazmalarını ister. Yazılar tamamlandıktan sonra öğrencilere metinleri okutulur. Metinleri dinleyen öğretmen şaka ve alayların olduğu yerlerde "*Matrak geçti.*", "*Matrak yaptı.*" diyerek araya girer. Ardından deyimlerin anlamını açıklayarak netleştirir.

2. Etkinlik: Öğrenciler tarafından yalancı çoban hikâyesinin bir versiyonu canlandırılır. Köylüler ikinci kez kandırıldıktan sonra çobana "Sen bizimle matrak geçiyorsun, artık sana inanmıyoruz!" derler. Canlandırma, sınıftaki öğrenciler tarafından değerlendirilir ve deyimlerin anlamı açıklanır.

33. Meşe Odunu (Görgüsüz, kaba saba adam).

1. Etkinlik: Akıllı tahtada meşe odunu ile zarif bir çiçek görseli yansıtılır. Meşe odununun yapı itibarıyla kaba olduğu, çiçeğin ise zarif olduğu belirtilir. Kaba davranışların meşe odunu gibi gözüktüğü, güzel davranışların ise zarif bir çiçeğe benzediği dile getirilir. Ardından anlatılanların somut hâle gelmesi için öğrencilerden bu deyim ifade eden bir davranışı ortaya koyan bir paragraf yazmaları istenir.

2. Etkinlik: Öğrencilerden teneffüste öğrencilerin davranışlarını gözlemlemeleri ve not almaları istenir. Sırayı bozanlar, birilerine çarparak koşuşturanlar, yerlere çöp atarlar, kavga edenler, küfürlü konuşanlar gibi olumsuz davranışta bulunanların bu hâllerini nasıl ifade edecekleri, bu tür davranışlarda bulunanları neye benzetebileceklerini sorar. Öğrenciler fikirlerini sıralarlar. Ardından öğretmen, öğrencilere bir insanı güzelleştiren ve kimliğini çerçeveleyen, onun diğer insanlardaki yansımaları oluşturan şeyin, tıpkı bir ağacı süsleyen ve onu kaplayan yeşil yapraklar gibi görgü ve nezaket olduğunu; kendini incelik ve nezaketle donatmayan bir insanın da hiçbir yaprağı olmayan, artık canlılık işlevini kaybetmiş bir odun parçasına benzediğini anlatarak *meşe odunu* ifadesinin ne anlama geldiğini kavratmış olur.

34. Metelik vermemek (Umursamamak).

1. Etkinlik: Sınıfta bir tartışma ortamı oluşturulur ve öğrencilerden görüşleri istenir. Öğrenciler görüşlerini sıralarken öğretmen elinde bozuk paralarla öğrencilerin arasında dolaşır ve görüşlerini beğendiği ve devam ettirmesini istediği öğrenciye bozuk para vererek "Devam et!" der. Diğer öğrenciler için böyle bir tepkide bulunmaz. Tartışma sona erdikten sonra öğretmen neden bazı öğrencilere para verirken bazılarını vermediğini sorar. Ardından *metelik vermemek* deyimini açıklar ve deyim nereden geldiğini anlatır.

2. Etkinlik: Öğretmen, sınıfa getirdiği birkaç kitabı sıraların üstünde yan yana dizer. Öğrencilere bu kitaplardan önemli gördüklerini, umursadıklarını almalarını; umursamadıklarını ise almamalarını söyler. Fakat umursamamak yerine "*metelik vermemek*" deyiminin kullanılması gerektiğini de aktarır. Öğretmen, öğrencilerin beğenmediği kitaplar için metelik vermediklerini aktarmış olur. Ardından söz konusu deyim anlamı örnek olaylar üzerinden aktarılır.

35. Nal toplamak (Bir işte emsallerinden, yanındakilerden, yarıştıklarından çok geride kalmak).

1. Etkinlik: Öğretmen, akıllı tahtada bir koşu parkuru ve koşuya hazırlanan dört kişiyi yansıtır. Parkurun sonunda bitişte altın, gümüş, bronz ve nal sıralanmıştır. Koşuyu erken tamamlayan, ödülü alacaktır. Öğretmen bu açıklayıcı ve düşündürücü görselin öğrenciler tarafından doğru yorumlanması için çeşitli sorular sorar. Öğrencilerin cevaplarından yola çıkarak öğretilmesi hedeflenen deyim ne olduğu ve nerelerde kullanıldığı belirtilir.

2. Etkinlik: Öğrencilere Tavşan ile Kaplumbağa masalı okunur. Masal okunduktan sonra öğrenciler tavşanın neden kaybettiğini tartışır. Tavşanın, kibri yüzünden nal topladığı, yarışı kaybettiği söylendikten sonra *nal toplamak* deyiminin hikâyesi ve anlamı açıklanır.

36. Numara yapmak (Bir hareketi yalandan yapmak veya yapar gibi görünmek).

1. Etkinlik: Öğretmen, Pinokyo masalını okur ve Pinokyo'nun her yalanında öğrencilerden bir rakam yazmasını ister. Masal bittiğinde tüm rakamlar toplanır. Pinokyo'nun yaptığı numara sayısı üzerinden deyim anlamı açıklanır, yorumlanır.

2. Etkinlik: Sınıftaki öğrencilerden bir sonraki derse kadar basit birer sihirbazlık numarası öğrenip gelmeleri istenir. O ders geldiğinde gönüllü olan öğrenciler sihirbazlık numaralarını sergiler. Öğretmen yapılan gösterileri izleyen öğrencilere bunların

gerçekliğini sorgular. Deyimin argo anlamına ulaşacak şekilde bir beyin fırtınası düzenlenir.

37. Ofsayta düşmek (Bir işte başarılı olamamak, zor durumda kalmak).

1. Etkinlik: Öğrencilerden kötü bir anılarını yazmaları istenir. Daha sonra bunun futbolda hangi durumla ilişkili olabileceği sorulur. *Ofsayta düşmek* deyimini ile öğrencilerin anıları arasında bağ kurulur. Böylece deyim anlamı netleştirilir.

2. Etkinlik: Öğrencilere bir futbol sahnesi izletilir ve ofsaytın anlamı en basit hâliyle açıklanır. Ofsayta düşen bir futbolcunun hayal kırıklığı ve yaşadığı güçlük, günlük hayatla ilişkilendirilir. Deyimin anlamı, gerçek anlamından yola çıkarak yapılandırılır.

38. Palavra atmak (1. Abartarak konuşmak, büyük başarılarından söz etmek 2. Uydurma, asılsız bir söz veya haberi gerçekmiş gibi ortaya atmak).

1. Etkinlik: Öğretmen elinde tuttuğu kırmızı ve yeşil kartı öğrencilere gösterir. Ardından öğrencilerden bir gerçek, bir de yalan olmak üzere iki cümle yazmalarını ister. Öğrenciler yazdıkları cümleleri tek tek arkadaşlarıyla paylaşırken öğretmen gerçekliği olmayan cümlelerde kırmızı kartı; gerçek olan, herhangi bir yalan payı olmayan cümlelerde yeşil kartı kaldırır. Etkinliğin sonunda kırmızı kartın arkasındaki bir yazıyı öğrencilere gösterir. Kartta *palavra atmak* yazısı vardır. Öğretmen, deyim anlamına ulaşmaları için öğrencileri yönlendirir.

2. Etkinlik: Öğretmen, masasının üstüne bir kutu koyar. Öğrencilere aslı olmayan bir haber yazmalarını söyler. Öğrenciler yazdıklarını kutuya atarlar. Tüm öğrenciler yazılarını kutuya bıraktıktan sonra öğretmen kutudakileri sesli bir şekilde okur ve yazılanların doğrusu tartışılır. Öğretmen, Türkçedeki *palavra atmak* ifadesinden söz eder ve yapılan etkinliği bu sözle ilişkilendirir.

39. Papara yemek (Azar işitmek).

1. Etkinlik: Akıllı tahtada iki çocuk görseli yansıtılır. Görselde çocuklardan biri gururlu, diğeri mahcup bir hâdedir. Gururlu olanın ağzına doğru bir kaşık uzatılmaktadır ve kaşıkta bir tatlı dilimi vardır. Diğer çocuğun da ağzına bir kaşık uzatılmaktadır ancak kaşığın üstünde *papara yemek* yazılıdır. Öğretmen, yansıtılanlardan hareketle deyim anlamını öğrencilerin bulmasını sağlar. Bunun için gerekli yönlendirmelerde bulunur ve sorular sorar.

2. Etkinlik: Öğretmen, öğrencilerine, yaptıkları bir hatadan dolayı anne babalarından azar işitip işitmediklerini sorar. Öğrencilerden birinin yaşadıkları üzerinden altı şapkalı düşünme tekniği işletilir.

Şapkalar ve Düşünceleri:

Beyaz Şapka: Ebru, doğru olmayan bir davranışta bulunduğu için ebeveynleri ona kızdı. Ebru da bu olaydan sonra kendini odaya kapattı.

Kırmızı Şapka: Ebru'nun yaptığı davranış o kadar kötü değildi. Ebeveynleri daha yumuşak bir tepki verebilirdi.

Siyah Şapka: Ebru'nun yaptığı davranış affedilemez. Ailesi ile arasının eskiye dönmesi zor olur.

Sarı Şapka: Ebru için bu iyi bir deneyim oldu. Eminim bu hatayı tekrar yapmayacaktır.

Yeşil Şapka: Ebru yaptığı hatayı ailesiyle uygun şekilde paylaşırdı problem daha kolay çözüldü.

Mavi Şapka: Ebru ailesinden azar işitmiştir. Fakat ailesi daha yumuşak tepki verebilir. Fazla tepki, aradaki ilişkiyi zedeler. Yine de bu durum Ebru için oldukça iyi bir deneyim olmuştur.

40. Pireyi nallamaya kalkışmak/çalışmak (Gerçekleşme olasılığı çok düşük, becerilmesi çok zor olan bir iş için uğraşmak anlamında söylenir.)

1. Etkinlik: Öğretmen, nal takılabilecek hayvanların görsellerini çizip/yansıtır yanına da pire resmini ekler. Öğrencilere “Peki pireyi de nallamaya çalışırsak ne olur, pireye nal takılabilir mi?” diye sorar. Deyimin argo anlamını kavradıktan sonra öğrencilerden deyim argo anlamını günlük hayatta yansıtan bir olay kurgulamalarını ister.

2. Etkinlik: Öğretmen öğrencilere aşağıdaki hikâyeyi anlatır:

Eski zamanlarda, ülkenin birinde fakir, biraz da deli dolu bir çoban yaşamış. Elinde zengin olma umudundan başka bir şeyi olmayan fakir çoban, at yarışlarıyla para kazanan bir arkadaşına özenirmiş. Fakat çobanın ne atı varmış ne de parası. At ve para hayalleriyle yatıp kalkan çoban, bir gün güttüğü hayvanlardaki pireleri fark etmiş ve aklına ilginç bir fikir gelmiş: Pire yarışları. Hayvanların üzerindeki pireleri teker teker toplamış ve bir nalbanda giderek pirelerini nallamak istediğini söylemiş. Nalbant, çobanın fikrini kabul etmediği gibi, herkese de anlatmış. Çobanın pireyi nallama fikri dilden dile yayılmış.

Öğretmen hikâyeden yola çıkarak öğrencilerin, deyim anlamını bulmalarını ve bunun günlük hayattaki kullanımını değerlendirmelerini ister.

41. Sakalı saydırmak (Saygı gösterilmeyen hatta alay edilen bir kişi durumuna düşmek).

1. Etkinlik: Aşağıdaki metin öğrencilere sesli bir şekilde okunur:

Bir zamanlar ihtişamlı sakalıyla bilinen bir adam varmış. Bu adam, bir gün hem saygınlığına hem de karakterine yakışmayacak bir davranışta bulunmuş ve alay konusu olmuş. Bu durumdan kurtulmak için aklına bir fikir gelmiş. Herkese sakalından bir tutam vereceğini duyurmuş. Uzun, ihtişamlı sakalını kesip de sakalsız kalınca daha da alay edilir hâle gelmiş.

Öğrencilere bu hikâyeden yola çıkarak Türkçede, sakalını saydıran adamın düştüğü durumu karşılayan bir deyim olduğu belirtilir ve deyim mecaz anlamıyla açıklanır.

2. Etkinlik: Öğrencilerle birlikte hayali bir karakter yaratılır. Karaktere Can adı verilir. Öğretmen, öğrencilere *sakalı saydırmak* deyimini öğreteceğini belirtir ve bazı ipuçları vererek öğrencilerden Can'ın başından geçen bu deyim konu alındığı bir hikâye yazmalarını ister. Başarılı yazılardan yola çıkarak deyim anlamı pekiştirilir.

42. Sigortası atmak (Aşırı sinirlenmek, öfkeye kapılmak).

1. Etkinlik: Akıllı tahtada kafasında sigorta düğmesi olan bir insanın hareketli resmi yansıtılır. Bu kişi öfkeye kapıldığında sigorta düğmesi (düğme sesi de verilerek) aşağıya iner. Öğrencilere bu hareketli görselden yola çıkarak dildeki hangi deyim öğrenecekleri sorulur. Tahminleri doğru olan öğrencilere ilgili bağlantıyı kurlmaları ve deyim nerede, nasıl kullanıldığını açıklamaları söylenir.

2. Etkinlik: Öğrencilerden biri sınıfı aydınlatan elektrik düğmesinin yanında durur. Bu öğrencinin sevmediği bir eşya sınıfta bir yere gizlenmiştir. Öğrenciler aramaya koyulurlar. Eşya bulunduğu öğrenci ışığı açıp kapatmaya başlar. Öğretmen, bu aşamadan sonra canlandırmaya dâhil olup deyim anlamını netleştirmeye çalışır.

43. Su koyuvermek/salıvermek (Cıvıtmak, sözünde durmamak; tatsızlık çıkarmak).

1. Etkinlik: İnternet veya farklı kaynaklardan bir pistte yarışa hazırlanan arabalara ait karikatürler yansıtılır. Karikatürlerin konuşma baloncukları boştur ve öğretmen, öğrencilerden arabalar arasında çıkabilecek bir tartışma durumunu yansıtacak şekilde bu baloncukları doldurmalarını ister. Örnek bir diyalogu kendisi paylaşır. Ardından yorum ve değerlendirmelerle öğretilmesi hedeflenen deyimın anlamına ulaşılır.

Mavi Araba: Hey, Kırmızı Araba! Beni ne zaman yarışa hazırlayacaksın?

Kırmızı Araba: Bugün çok işim var, daha balataları yağlayacağım.

Mavi Araba: Su koyuvermesen olmaz, gel de beraber hazırlanalım!

2. Etkinlik: Öğrencilere sözünde durmayan, tatsızlık çıkaran bir çocuğun yer aldığı bir kısa film izletilir. Öğrencilere, çocuğun bu davranışları için Türkçede sözler olup olmadığı sorulur. Öğrencilerden, uygun sözü bulmaları için internet tabanlı bir araştırma yapmaları istenir. Deyimi bulan öğrenciye söz verilerek deyimın anlamı ortaya konulur.

44. Şakanın sonu kakadır (Şaka sürüp gittikçe tatsızlaşır, kırıcı olur, dostluğu bozar.)

1. Etkinlik: Öğrencilere abartılı, tadında olmayan bir şakanın olduğu, sonu kötü biten bir video izletilir. Ardından öğrencilere bu videodaki gibi bir şakaya maruz kalıp kalmadıkları ve böyle şakaların neden olumlu bulunmadığı sorulur. Bu noktada fikirlerini yazılı olarak da anlatacakları bir çalışma yaptırılır. Öğrenciler yazdıklarını okur ve düşüncelerini dile getirirler. Sonunda öğretmen bu tür şakalaşmaların yanlışlığını ifade eden deyimı belirtir ve örneklerle açıklar.

2. Etkinlik: Öğrencilere sürekli şaka yapan ama bir süre sonra da dozunu kaçırın bir tavşanın hikâyesi okunur. Öğrencilere bu fablın ana fikrinin bir deyim olduğu belirtilir.

Yeşilliklerin, sarı ve pembe çiçeklerin arasında hızla ilerleyen beyaz tüylü, kırmızı gözlü bir tavşan görüldü. Tavşan, gözüne çimenlerde dinlenen fareyi kestirmişti. Hızla yanına giderek seslendi: "Fare kardeş, fare kardeş... Ay ne yorulduğum sana yetiyeceğim diye! Neyse ki buldum seni, umarım yetişmişimdir." "Ne oldu tavşan? Yine o kötü şakalarından değildir umarım bu! Korkutma beni de, söyle!" "Olur mu hiç? Anlatayım da, dinle. Az geride tilkiyle karga kavgaya tutuştu. Senin üzerinden tartışıyorlardı. Tilki senin kötü biri olduğunu, karga ise çok kötü biri olduğunu söylüyor. Git de kendini savun! Seni kötülemelerine izin verme!" Fare, tavşanın söylediklerini endişeyle dinledi, sonrasında hızla koşmaya başladı. Kırmızı gözlü tavşan, kendini tutamayarak güldü. İçinden, "Şimdi ne kadar eğleneceğiz!" diye geçirdi ve o da farenin peşine takıldı. Fare; tilki ve karganın yanına geldiğinde ikili bağırarak tartışıyordu. Tilki ve karga fareyi görünce bağırmağa başladılar.

Tilki: Bana kurnaz demişsin, ne kadar da kötüsün.

Karga: Bana açgözlü ve aptal demişsin, çok kötüsün.

Fare: Ama ben öyle şeyler söylemedim ki! Tavşanın size böyle demesine inanmıyorum. Bana da sizin benim hakkımda kötü konuştuğunuzu söyledi.

Üç hayvan da, o anda tartışmayı izleyen tavşana baktılar. Tavşan deliler gibi gülüyordu. Tilki, fare ve karga gülmüyor, dişlerini sıkıyordu. Tavşan koşarak uzaklaştı. Üç arkadaş, onunla bir daha konuşmamak üzere anlaştılar.

45. Şifayı bulmak/kapmak (Hastalanmak, hastalığı artmak)

1. Etkinlik: Öğrencilere aşağıdaki diyaloglar sunulur ve hangi diyalogların doğru olabileceği sorulur. Gelen cevaplar üzerinden deyimın öğretimi yapılır.

Ahmet: Ayşe, ne oldu? Hasta gibisin.

Ayşe: Evet, Ahmet. Hava çok soğuk, ben de grip oldum.

Ahmet: Desene şifayı kapmışsın, geçmiş olsun.

Ayşe: Teşekkür ederim, siz de kendinize dikkat edin.

Ahmet: Ayşe, bugünlerde hâlsiz görünüyorsun. Ne oldu?

Ayşe: Hiç sorma, hasta olmuşum, doktora gidip muayene oldum.

Ahmet: Şifayı kaptın demek ki, geçmiş olsun.

Ayşe: Teşekkür ederim, eczaneye gidip şifayı kaptım, biraz pahalıydı ama umarım iyileşirim.

Mehmet: Ali sen de gelirsen halı saha maçı için eksikimiz kalmıyor.

Ali: Keşke gelebilsem fakat kendimi iyi hissetmiyorum, çok hâlsizim, grip oldum herhâlde.

Mehmet: Yaz ayında şifayı bulmuşsun sen de, neyse geçmiş olsun, başka birine bakacağız artık.

2. Etkinlik: Şifayı kapmak deyimini açıklanır ve bu deyimle ilgili öğrencilerin anıları yazdırılır. Yazıların birbirine benzeyen ve birbirinden farklılık gösteren yönleri tartışılır. Ardından sağlıkla ilgili esprili sloganlar hazırlanarak panoya asılır.

46. Tabanları yağlamak (Uzak bir yere yürüyerek gitmek üzere bütün gücünü toplayarak yola çıkmak; hızlıca koşmak, kaçmak)

1. Etkinlik: Öğretmen, öğrencilerine su üzerinde kayan insanların videolarını izletir. Ardından gerçek anlamdan mecaz anlama geçiş yaparak insanların hızlı hareket etmelerini sağlayan şeyin ne olabileceğini tartışmaya açar. Öğrenci görüşlerinden yola çıkarak deyimın argo anlamını açıklayıp örneklendirir.

2. Etkinlik: Suçüstü yakalanan birinin ortamdan uzaklaşmak için gösterdiği çevikliği sergileyen bir canlandırma yapılır. Daha sonra canlandırma, tartışmaya açılır ve Türkçede *tabanları yağlamak* olarak bilinen deyimın argo anlamı sezdirilir.

47. Tongaya basmak/düşmek (Hileye aldanmak, tuzağa düşmek)

1. Etkinlik: Öğretmen, birbirlerinin arkasından iş çeviren ve birbirlerini hileye düşüren insanların yaptıkları davranışlara örnekler verir. Ardından öğrencilerden benzer örnekler ister. Hileye, kandırmaya ve tuzağa düşen kişilerin hâli sergilenir, canlandırılır. Bu kişilerin perişanlığı için kullanılan deyimın argo anlamı açıklanır.

2. Etkinlik: Öğrencilerden gruplar oluşturmaları ve çeşitli rolleri sergilemeleri istenir. Bir öğrenci ameliyat olması gereken çocuğu için para isteyen fakir birini canlandırır. Öğretmen öğrencilerden, gerçek hayatta böyle birinin onlardan yardım istediğini ve bu durumda nasıl davranacaklarını düşünmelerini ister. Öğrencilerden bazıları yardım etmeyi kabul eder, bazıları etmez. Bunun üzerine öğretmen, bu kişinin aslında hileyle yardım istediğini, yardım etmeyi kabul eden öğrencilerin de, gerçeği detaylıca soruşturmadıkları için, tongaya düştüklerini söyler. Sonrasında deyimın anlamı netleştirilir.

48. Toz olmak (Bir kişi) (Ortadan kaybolmak)

1. Etkinlik: Öğretmen, *Alaaddin'in Sihirli Lambası'nı* örnek vererek cinin bir dileği yerine getirdikten veya reddettikten sonra ortadan kayboluşunu anlatır. Buradan yola çıkarak öğrencilerden, *toz olmak* deyiminin argo anlamını açıklayan örnekler bulmaları istenir. Doğru ve uygun örnek veren öğrenciler ödüllendirilir.

2. Etkinlik: Bir yakını tarafından aldatılarak parası alınan kişinin hâli ve onu aldatan yakınının ortadan kaybolmasını konu alan bir canlandırma yapılır. Öğrencilere, dramatize edilen konuya uygun olarak Türkçede hangi kalıp ifadelerin bulunduğu sorulur. Gelen cevaplara bağlı olarak deyim anlamına ulaşılır.

49. Üç buçuk atmak (İstenmeyen bir durum meydana gelecek diye korku içinde bulunmak).

1. Etkinlik: Aşağıdaki kısa metin okunduktan sonra öğrencilerin o anki hisleriyle saatlerinin kaç gösterdiğini belirtmeleri istenir. Ardından deyim anlamı açıklanır.

Melek adında bir çocuk varmış. Melek'in öyle bir saati varmış ki onun tüm duygularını bir zaman diliminde yansıtmış. Örneğin, çok mutlu olduğunda saati on iki, üzgün olduğunda beş, sıkılmış olduğunda sekiz, uykulu olduğunda altı, acıkmış olduğunda saati dördü gösterirmiş. Korktuğunda ise saati üç buçuk olurmuş. Melek, bu gizemli saatin nasıl çalıştığını merak eder dururmuş.

2. Etkinlik: Öğrencilere en çok korktukları anlar ve bu anlarda vücutlarında ne gibi değişiklikler meydana geldiği sorulur. Kalp atışlarındaki ritim bozulduğunda adeta sayıların buçuklu hâle geldiği söylenir. Sonrasında öğrencilerden deyim anlamına uygun kısa bir olay kurgulamaları istenir.

50. Vites değiştirmek (Verilen karardan dönerek farklı bir yöne doğru hareket etmek. Görüş ve düşüncelerinde farklılık olan bir duruma gelmek).

1. Etkinlik: Tahtaya bir aracın vites kutusu yansıtılır. Daha sonra birkaç öğrenciye bazı kararlar almaları için düşünmeleri söylenir. Diğer öğrencilere de, arkadaşlarını kararlarından vazgeçirmek için ikna edici şeyler söylemeleri belirtilir. Karar alan öğrenciler kararlarını açıklar, diğerleri de onları kararlarından caydırmaya çalışır. Kararını değiştiren öğrencinin, vitesi de değiştirmesi istenir. Böylece öğrencilere vites değiştirmenin argo anlamı uygun ve eğitici bir şekilde aktarılır.

2. Etkinlik: Öğrencilere kısa bir animasyon izletilir. Animasyonda, bir öğrencinin yolda giderken bir arkadaşına rastlaması; tam arkadaşının yanına ulaşırken sevmediği birinin yaklaşması nedeniyle aniden yön değiştirmesi yer almaktadır. Öğretmen, bu davranışın arabadaki vites mekanizmasına benzerliğine dikkati çeker. Öğrencilere bu kişinin nasıl bir davranış değişikliği yaşadığını ve bunun dilde nasıl ifade edileceğini sorar. Gelen cevaplardan yola çıkarak deyim anlamı netleştirilir.

51. Yüksekten atmak (tafra satmak) (Yapamayacağı şeyleri yapabilirmiş gibi söylemek).

1. Etkinlik: Öğretmen öğrencilere beş kart gösterir. Kartlarda bir şeyler yazılıdır. Bunlardan üçünde öğretmen, yapamayacağı şeyleri yapabileceğini iddia etmektedir. İkisinde ise yapabileceği şeyler söz konusudur. Öğrencilere kartta yazılanları okuduktan sonra üç kartı yüksekten yere bırakır. Diğer iki kartı elinde tutar. Öğretmen, yaptıklarının yorumlanması için öğrencilere sorular sorar. Uygun cevaplardan hareketle deyim anlamı açıklanır. Öğrencilerden de benzer örnekler vermeleri istenir.

2. Etkinlik: Öğrencilere abartılı sözler ve yalanların olduğu film kesitleri izletilir. Söz konusu yalanların olduğu yerde video durdurularak Türkçede bu yalanlara

inanılamayacağını ifade eden sözler bulunmasını ister. Gelen cevaplara bağlı olarak deyim belirtilir. Ardından deyim argo anlamı ortaya konulur.

52. Yüksekten uçmak (Palavra atmak, çok abartmak).

1. Etkinlik: Altı kâğıt uçak hazırlanır. Bunlardan üçüne uçmayı engellemeyecek ağırlıklar takılır. Normal uçaklara abartılmış, gerçekliği olmayan cümleler yazılırken ağırlık takılan uçaklara gerçek, doğru cümleler yazılır. Uçaklar uçurulur. Normal uçaklar yüksekten uçarken ağırlık takılanlar daha alçaktan uçar. Etkinliğin sonunda öğrencilerden olan biteni yorumlaması istenir. Böylece deyim anlamı netleştirilir.

2. Etkinlik: Öğrencilerden, uzun yıllar sonra, yaşadığımız gezegende ne gibi değişiklikler olacağını tahmin etmek için gözlerini kapatmaları ve kendilerini dünyanın üzerinde uçarken hayal etmeleri istenir. Yüksekten uçarken sınırsız bir şekilde hayal kurabilecekleri belirtilir. Abartıya da başvurabilecekleri söylenir. Çalışma sonunda, abartılı ifadeler için Türkçede kullanılan *yüksekten uçmak* deyimini tanıtılır ve örneklendirilir.

53. Zarf Atmak (Karşısındakinin gerçek duygu ve düşüncelerini öğrenmek için kasıtlı olarak uygun sözler söylemek veya bazı davranışlarda bulunmak).

1. Etkinlik: Akıllı tahtadan yararlanarak hareketli görseller üzerinden anlatım yapılır. İki kişinin, duygu ve düşüncelerini doğrudan ifade etmek yerine birbirlerine uzattıkları zarflarla dile getirdikleri yansıtılır. Öğrencilere bu hareketli görselden ne anladıkları sorulur. Ardından deyim anlamı belirtilir ve örnekler verilir.

2. Etkinlik: Sınıftan bir öğrenci seçilir ve öğrenciden diğer öğrencilerin en çok hangi dersi ve niçin sevmediğini öğrenmesi istenir. Seçilen öğrenciye, arkadaşlarının görüşlerini doğrudan alamayacağı için farklı bir yola başvurması söylenir. Öğrenci de eline aldığı renkli zarflarla sınıfta dolaşır. Görüşünü almak istediği öğrencinin yanına geldiğinde onun sırasına zarflardan birini atar. Ardından dolaylı sorularla (...dersi seni zorluyor mu?) arkadaşının görüşünü almaya çalışır. Soruları değiştirerek bazı öğrencilerin görüşlerini öğrenir. Sonrasında öğretmen devreye girer ve zarf atmanın, ancak bazı durumlarda (baskıya maruz kalmış bir çocuğun duygu ve düşüncesini öğrenmek gibi) kullanılması gereken bir sözel iletişim taktiği olduğunu ifade ederek örnekler verir.

Sonuç

Günlük hayatın birçok alanında kendini gösteren, dile yerleşen ve gelişimini dilde sürdüren argo; herhangi bir topluluğa ait olmaktan çıkmış, toplumun tüm kesimlerinin kullandığı zengin bir anlaşma zemini olmuştur. "Her ne kadar istenilmeyen, kaba ve kabul görmeyen sözcükler olarak nitelendirilse de küfür ve argo toplumun büyük çoğunluğu tarafından kullanılmaktadır." (Çiçek ve Yağbasan, 2019, s. 33). Argonun, özellikle, çocuklar ve gençler arasındaki kullanım yaygınlığı dikkate alındığında eğitimdeki yerinin ne olması gerektiği tartışılmalıdır.

Çalışmada, eğitim odaklı bir bakış açısıyla, Türkçenin dil mirası olan atasözü ve deyimler, argo anlam taşımaları bağlamında incelemeye alınmıştır. Eğitime uygun olan ve öğretiminin yapılması düşünülen argo deyim ve atasözleri, bulgular bölümünde özgün etkinliklerle öğretime hazır hâle getirilmiştir.

Argonun anlaşılması, tabu olmaktan kurtarılması ve dil malzemesi olarak öğretiminin yapılmasını amaçlayan bu çalışmada; argonun dilden tamamen çekilmesi hâlinde dilin esnekliği ve renkliliğinin kaybolacağı tezi savunulmuştur. "Eskilerin tabiriyle argoyu 'lisân-ı erâzil (rezillerin dili)' olarak nitelendirip araştırma alanı dışına

itmek, Türk dilinin ve kültürünün bir köşesini karanlıkta bırakmak demektir" (Çifçi, 2006, s. 300). Bu bakımdan argonun dilde tutulması ve tutunmasının, Türkçeyi ana dili ve yabancı dil olarak öğreneceklere farklı bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

Gerçek hayatın ve yaşanmışlıkların bir yansıması olan ve dilin renkli alanlarından birini oluşturan argoyu, olumsuz tarafları nedeniyle eğitimin dışında tutup yok saymak, çocukları bu gerçeklikten uzaklaştırmakta ve doğru yanlış ayırımını yapmalarını sağlayacak farkındalıktan mahrum bırakmaktadır. "Okul, hayatın tatsız tarafları ve problemleri yanında güzelliklerini ve sunduğu fırsatları da çocuklara eşit bir şekilde göstermelidir ve okul dışındaki gerçekleri tüm yönleriyle onlara açmalı ve bunlar arasında yollarını bulmada yardımcı olmalıdır." (Yıldız vd., 2010, s. 58). Bu sayede çocukların okulun gerçek hayattan soyutlanmış bir mekân olduğu algısı da değişmiş olur.

Argo deyim ve atasözleri içinde geçen bazı ifadeler geçmişin bilgi, algı, değer, araç ve gerecini vb. yansıttığından argonun kültürümüzdeki yeri ön plana çıkmaktadır. Dilin yaratıcı yönünü oluşturan, çarpıcı ve kalıcı etkileri olan bu dil cevherlerini bilmek, dil hâkimiyetini artıracaktır.

Argonun uygun şekilde öğretimi yapılmalıdır. Günlük hayatın pratik, hızlı, alaycı ve yerine göre acımasız dilini bilmek, kişinin etraftan gelecek tehdide karşı uyanık olmasını sağlar. Kandırılmamak, arkadaş ortamlarındaki muhabbeti bilmek ve anlamak, sanal ortamlardaki yazışmalardan hızlı ve kolayca anlam çıkarmak, bir anlamda tercümana ihtiyaç duymadan her kesimden insanı az çok anlamak için argo bilmek önemlidir.

Yapılan taramada tespit edilen ve argo özellik gösterdiği kararlaştırılan bu söz varlığının bir kısmı, TDK'nin çevrim içi atasözü ve deyimler sözlüğünde belirtilmiştir. Ancak bazılarının argo olup olmadığına dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Türk toplumunun kültür ve algısını yansıtan argo anlamlı bu sözler, insanımızın bazı durumlarda alaycı, kinayeli, mizahi, ima yüklü, eleştirel vb. bir dili tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Genellikle kişinin bir hatasından veya içinde bulunduğu çıkmazdan yola çıkarak söylenmiş bu sözlerde kabul edilebilir yönler olduğu gibi, günlük konuşmaya renk katacak bir tat ve incelik de bulunmaktadır. "Argo, halkın yaratıcılık alanlarından biri olarak, metafor ağırlıklı ve kendine dönük şiirsel dil kullanımıyla, halkın anonim bir ürünüdür." (Terzioğlu, 2006, s. 104). İnce düşüncenin tezahürü olarak halk, dilin içerisinde böyle bir yönelimi kullanmış, bu yapıyı edebî eserlere de taşımıştır.

Çalışmada, öğretmenin aktif olduğu ancak ağırlıklı olarak öğrencilerin merkezde yer aldığı etkinlikler tasarlanmıştır. Etkinliklerin, özellikle, ilköğretim düzeyindeki öğrencilere yönelik olmasına özen gösterilmiştir. Benzer şekilde, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen ileri seviyedeki öğrenciler de bu etkinliklerden yararlanabilir. Öğreticiler, isterse, bu etkinlikleri düzey ve öğrenim açısından şekillendirebilir, hazır bulunuşluk açısından düzenlemeler yapabilir.

Nitelikli insan ilişkilerine göre tasarlanan etkinliklerde günlük hayattan ve eğitim ortamlarından örnek durumlar seçilmiş, pedagojinin temel ilkeleri gözetilmiş, ulusal ve uluslararası değerlere ve empatiye dikkat edilmiştir. Öğrencinin zihinsel ve dil becerilerini geliştirmeye önem verildiği için, öğrenciyi aktif kılan ve sezdirme yöntemini içeren etkinlikler tasarlanmasına özen gösterilmiştir.

Çalışmada her atasözü ve deyim için iki etkinlik tasarlanmıştır. Öğretmen, etkinliklerden dersinin veya işleyeceği temanın/metnin özelliğine uygun bulduklarını kullanabilir. Bu noktada öğretmen, bazı atasözü ve deyimlerin argo anlamlarının daha iyi anlaşılması için söz konusu dil malzemelerinin hikâyelerini anlatabilir.

Çalışma kapsamında incelenen 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Nitelikleri" başlığı altında "Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır." uyarısı yer almaktadır. Burada argonun eğitsel yönden uygun olmayan ifade olarak ele alındığı görülmektedir. Bu açıklamanın genelleyici özelliği ve argonun küfür kelimesiyle birlikte verilmesi tartışılmalıdır. "Küfür aynı zamanda kabadır, zekâdan yoksundur; argo ise ince bir ortak zekânın oluşturduğu benzetmeler, ad aktarımları, kişileştirmeler ve mübalağalarla dolu bir anlatım sanatıdır." (Güneş, 2016, s. 307). Argonun sadece olumsuzluk, bayağılık, küfürden oluşmadığını fark etmek ve eğitimdeki yerini tartışmaya açmak gerekir.

Argonun dilden sökülüp atılması mümkün değildir. Kendisine ait bir algı ve kültür oluşturmuş bu alt dil; Türkçenin zenginliğini, esnekliğini ve renkliliğini yansıtmaktadır. "Küfür ile, bayağı sözler ile kaba kültür argosu arasındaki ince ayrımın farkında olunmalı; mecazın gelişmesinin dilin gelişmesine katkıda bulunacağı kabul edilmelidir." (Çiftçi, 2006, s. 300). Her gün sosyal medya veya sokakta birçok hakaret içerikli, olumsuz kelimeyle karşılaşan insanların, argonun öğretilmeye uygun örneklerini, genelleyici bir bakış açısı ve argo=küfür düşüncesi nedeniyle öğrenememesi önemli bir eksiklik olacaktır.

Argoyu bilmek ve kullanmak arasında da önemli farklar vardır. Argonun küfre varan bir boyutu var ki, bunları bilmek bir hüner sayılamaz. Özellikle hakaret ve küfür içeren, kaba ve ağıza alınmayacak sözcüklerden oluşan, rahatsız edici imalar barındıran argo ifadelerin eğitimi ve öğretimi yapılamaz. Eğitim öğretimde kullanılacak, öğrenciye ufuk kazandıracak, dilin imkân ve yaratıcılığını gözler önüne serecek argo ifadeler; günlük hayatta kullanılırken herhangi bir sakınca oluşturmayan, okullarda öğrencilerin de bilebileceği, ders kitaplarına bile yansımış olanlardır.

Türkçenin ana dili olarak öğretiminde olduğu gibi, yabancı dil olarak öğretiminde de argodan faydalanılmalı, dili öğrenenlerin günlük konuşma ve sokak diline duydukları heves bu şekilde, uygun argo ifadelerle karşılanmalıdır. Çünkü Türkçeyi hem ana dili hem de yabancı dil olarak öğrenen öğrenciler, kendi aralarında sosyal ve sanal ortamlarda dilin esnek ve yaratıcı yönüne başvurmakta ve bunu bir ihtiyaç olarak görmektedirler. Yapılan bir çalışmada, TÖMER öğrencileri (Gazi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi-86 öğrenci) argonun öğretilmesinin uygun olacağını ifade etmişlerdir (Aydın, 2016). Bu tür bir eğitim öğretim Türkçenin zenginliğini ortaya koyacak; Türkçenin sadece kelime düzeyinde değil, atasözü ve deyim gibi kalıplaşmış yapılarıyla da argoya geniş imkânlar sunduğu anlaşılacaktır.

Çalışma sonucunda kurum ve kişilere (alanda çalışanlara, araştırmacılara, okuyuculara vb.) bazı önerilerde bulunulmuştur. Söz konusu öneriler şu şekildedir:

- Çocuğun ders kitabı dışında okuyacağı kitaplarda, sanal ortamda ve sosyal medya paylaşımlarında karşılaşacağı argoyu, sistemli bir şekilde öğrenmesi uygun olacaktır. Bu bakımdan dilin zenginliğini yansıtan argo anlamlı uygun atasözü ve deyimlerin öğretilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır.
- Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin faydalanabileceği etkinlik ve yayınlar oluşturulmalıdır. "Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler için hedef argo sözcükler belirlemek ve bunların öğretimine yönelik içerik ve etkinlikler oluşturmak, argo sözlükler hazırlamak, bu konuda yapılabilecekler arasındadır" (Aydın, 2016, s. 18).
- Okullarda verilen eğitimlerin, dilin yaratıcılığı ve esnekliğini bir yere kadar yansıttığı bilinmektedir. Hâlbuki filmler, diziler, sosyal medya, yazışma ve

paylaşımlar vs. aracılığıyla argoyla karşılaşmakta ve argonun kendine ait yaratıcılığı, özgünlüğü, özgürlüğü ve esnekliği görülmektedir. Bu bakımdan okulların, argo için bir rehber, yönlendirici ve denetleyici olması düşünülebilir. Dinçay (2012), müfredat programlarına argo dilin entegre edilmesiyle öğrencilerin kendilerine daha çok güveneceklerini ve yabancı dilde yayınlanan TV dizilerini daha iyi kavrayıp genç yaşlılarıyla kolaylıkla iletişim kurabileceklerini savunmaktadır.

- Öğrencilerin, küfür ile uygun argo sözleri ayırt edebilecek bir farkındalık geliştirmeleri için çalışmalar yapılmalıdır.
- Bu çalışmadaki argo anlamlı atasözü ve deyimlere benzer özellikte olanların, uygun etkinliklerle, eğitim öğretimde kullanılması mümkündür.
- Öğretmen argo sözlerin kullanımı noktasında duyarlı olmalı; ele alınması ve öğretilmesi uygun olan argo sözlerin kişilere dönük olarak değil, durum ve bağlama göre kullanılmasına dikkat etmelidir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1981). *Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2004). *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler I-II*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aktaş, Ş. T. (2004). *Seçme Atasözleri ve Eleştirmeli Açıklamaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktunç, H. (1998). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: YKB Yayınları.
- Akyalçın, N. (2012). *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Akyalçın, N. (2012). *Türkçemizin İncileri Atasözlerimiz: Tanıklı Sözlük*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Altun, M. (2004). Türk Atasözleri Üzerine Semantik Bir İnceleme. *Akademik Araştırmalar Dergisi (Journal of Academic Studies)*, 6(21), 79-91.
- Aydın, Y. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Argoya İlişkin Görüşleri. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 10-18.
- Aydın, Y. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Argonun Yeri Üzerine Bir Tartışma. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 308-326.
- Burke, D. (1998). Without Slang and Idioms, Students Are "in The Dark!". *ESL Magazine*, 1(5), 20-23.
- Çiçek, A. ve Yağbasan, M. (2019). Küfür ve Argonun Gündelik İletişimdeki Yeri (Üniversite Öğrencileri Özelinde Bir Alan Araştırması). *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (32), 13-37.
- Çifçi, M. (2006). Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6(2), 297-301.
- Çotuksöken, Y. (2009). *Dilce Türkçe Üzerine Değinnmeler*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Devellioğlu, F. (1980). *Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Devellioğlu, F. (1990). *Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük*. Ankara: Aydın Kitabevi.

- Dinçay, T. (2012). Why Not Teach Slang in The Classroom?. *Dil Dergisi*, (155), 24-34.
- Ersoylu, H. (2004). *Türk Argosu Üzerinde İncelemeler*. İstanbul: L&M Yayıncılık.
- García, E. B. (2017). *Slang Knowledge Among Non-Native Students of English and Spanish*.
- Güneş, İ. T. (2016). Ağır Roman'da Argo Kullanımı ve Eserin Söz Varlığına Katkıları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (55), 305-317.
- İzbudak, V. (1936). *Atalar Sözü*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Kumsar, İ. A. (2021). Türk Edebiyatında Argonun Serüveni ve Bir Argo Tartışması. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (8), 247-264.
- MEB (2019). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Özkan, N. (2002). Gizli Dil Olarak Argonun Fonksiyonu Üzerine. *Argo* (ed. Emine Gürsoy Naskali ve Gülden Sağol Yüksekaya). İstanbul: Ka Kitap, 31-41.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçenin Argo Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Saraçbaşı, M. E. ve Minnetoğlu, İ. (1978). *Örneklili ve Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- Sevim, O. ve Söylemez, Y. (2018). *Okuma Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şahin, S. (2016). Türk Kültüründe Hırsız Argosu. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(8), 208-218.
- Terzioğlu, Ö. (2006). Anonim Bir Halk Edebiyatı Ürünü Olarak Argo. *Millî Folklor*, 18(71), 102-104.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C.-vd. (2010). *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldız, H. (2010). Sözlü Kültür Malzemesi Olarak Türkçede Askerlik Jargonu. *Millî Folklor*, 22(88), 112-125.
- Yüksekkaya, S. G. (2002). Ön söz. *Argo* (ed. Emine Gürsoy Naskali ve Gülden Sağol Yüksekaya). İstanbul: Ka Kitap, 15.